

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

W.H. Louwerse, Alphen a/d Rijn

Ook mensen

Rijken en armen ontmoeten elkaar; hun aller maker is de Here.

Spreuken 22:2

Dit moest als wijsheid van de Here worden doorgegeven. Kennelijk was dat nodig. Meerdere spreuken uit het boek betreffen dit thema. Om Israël er van generatie op generatie aan te herinneren.

Dit is wijsheid van God, om de wereld leefbaar te houden en dat niet alleen voor jezelf.

Zo gemakkelijk is dat niet.

Dat was het evenmin voor Israël, dat het beloofde land mocht binnengaan. Het was niet de bedoeling dat er zulke grote verschillen zouden ontstaan tussen rijk en arm.

En voor zover ze ontstonden moesten de sabbatsjaren en het jubeljaar, de armen de kans geven om opnieuw te beginnen.

Dat is genade en wel in een heel praktische maatschappelijke formule. Misschien was het eigen schuld dat iemand verarmde, misschien ook niet. En toch éénmaal in de zeven jaar een nieuwe kans.

Helaas is het er niet van gekomen, zegt de schrijver van de Kronieken, wanneer Israël in ballingschap wordt gevoerd.

Nu het land braak ligt en de inwoners grotendeels zijn verdwenen krijgt ook het land zijn sabbatsjaren vergoed, „en heeft het gerust om zeventig jaren vol te maken”.

Het sabbatsjaar had niet alleen voor de arme een boodschap. Ook de rijke had het wat te zeggen.

Het zet een vraagteken bij het woord 'recht' in verband met rijkdom. Zo gauw heb je dat gevoel dat je terecht alle rijkdom hebt, die je hebt. Je hebt er immers hard voor gewerkt.

Niemand kan je dan ook het recht op je rijkdom betwisten.

Juist het sabbatsjaar zette in Israël de woorden 'recht op' tussen haakjes.

Dan lees je in het Spreukenboek de woorden over de rijken en de armen. Hun aller maker is de Here, zegt de spreuk.

Dat wordt niet gezegd, om aan te geven dat de een terecht rijk is en de ander arm.

Als de wil van de Here.

Maar om de ontmoeting uit te tillen boven dat verschil.

Om de hoogheid van de arme te tonen. En de nederigheid van de rijke.

Of de hoogheid van beiden.

Het recht om er te zijn, de genade dat je er bent, dank je niet aan jezelf, maar gaat terug op de Here, die de aarde gaf aan de mensen om die te bewonen.

Hun aller maker is de Here.

In dat licht heeft de rijke niet meer recht om er te zijn dan de arme.

Hier moest ik aan denken bij de onrusten in Duitsland, in de vroegere oostelijke landen van de bondsrepubliek.

„Het zijn ook mensen”, zei bondsprezident Von Weizsäcker.

Hij doelde daarmee op de mensen uit de etnische groeperingen, die nu steeds vaker het doelwit zijn van ultrarechtse acties.

Een cliché, zou je zeggen.

Voor sommigen misschien toch ook een eyeopener.

De president staat nu eenmaal niet bekend als iemand die met clichés opereert.

Dan is het temeer ongelofelijk dat dit gezegd moet worden van mensen met een andere huidskleur, of met een andere cultuur.

De situatie in Duitsland is inderdaad zorgwekkend.

Aan de andere kant ook begrijpelijk.

De banen liggen in de oostlanden niet voor het opscheppen.

Het is er steeds meer armoe troef. Een schril contrast met de vroegere westlanden.

De mensen zijn daar elkaars concurrenten op de weg naar welvaart. Misschien zelfs in de mogelijkheid om te kunnen bestaan.

Maar ook in Nederland vinden ultrarechtse ideeën de meeste sympathie bij hen die het zwakst staan in onze samenleving.

Bij hen die in de strijd om het bestaan de slag geheel of gedeeltelijk hebben verloren.

Die overbodig werden bij een reorganisatie, of ziek en niet meer in staat om te werken.

Hoe meer uitkeringen, des te meer de hoogte ervan op de tocht komt te staan. Dan is het moeilijk te verteren dat mensen, die door hun huidskleur of kleding kennelijk uit een ander land komen, evenveel rechten hebben en daarmee de spoeling dun maken.

Of voor hen die als de laatzet overgeblevenen nog in een straat wonen met

mensen uit de zogenoemde etnische groeperingen.

Wat is het dan moeilijk om te accepteren dat die anderen evenveel rechten hebben om er te wonen, terwijl je je intussen zelf vreemdeling voelt in eigen land.

Hun aller maker is de Here, zegt het Spreukenboek van de mensen aan weerszijden van de kloof.

Dat zegt meer dan dat het ook mensen zijn.

Hoewel je soms niet méér kunt zeggen, omdat er geen antenne is om dat signaal op te vangen.

Het recht om er te zijn ontleen je niet aan je zelf maar aan de Here. Wie je ook bent, ongeacht je rijkdom, je huidskleur, de mate waarin je kon

35e jaargang – nr. 22
oktober 1991

In dit nummer

- 383 J. Bouma
Kerkverband en kerkorde (2)
- 385 J. Meulink
Christelijk Sociaal Congres
- 386 F. van Deursen
Weet wat je waard bent (1)
- 389 D.W.L. Milo
Vrijmetselaars in Schotland
- 390 R.R. Ganzevoort
Nabij in afwezigheid
- 392 Bert Vos
Op reis door Oost-Europa, anno 1991
- 394 J.H. Klein
De Wittenbergse Nachtegaal (1)
- 396 J.G. v.d. Land
De betrouwbaarheid van de historische gegevens in de bijbel (2)

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476
Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
Marjoke van Veelen-Vreugdenhil
Postbus 84183, 3009 CD Rotterdam.
Tel. 010-4550802.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging
Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 63,- per jaar of f 35,- per half jaar.
Voor studenten f 51,- per jaar.
Buitenland f 89,- per jaar of f 104,- per luchtpost. Chequekosten buitenland: f 10,-.

Advertenties

Tarief: 58 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 6% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

leren of je maatschappelijke positie. Hij plaatste je op het toneel, dat aarde heet.

Om er te zijn, samen met anderen, die soms zo anders zijn, dan jezelf.

Om er te spelen op het toneel van de geschiedenis.

Om samen te leven voor Gods aangezicht.

Van het bestuur

Gaarne vragen wij de aandacht van onze abonnees voor het volgende. Voor de lopende jaargang was het niet nodig de abonnementsprijs te verhogen, maar naar het zich nu laat aanzien zullen wij in 1992 niet ontkomen aan het doorberekenen van de opnieuw stijgende drukkosten. De verzendkosten zijn al per 1 juli van dit jaar flink omhoog gegaan, zoals u ook bij de briefport hebt gemerkt.

Om ook in 1992 een gezonde financiële basis aan ons blad te geven, heeft het bestuur besloten de abonnementsprijs te verhogen tot f 63,- per jaar. Wij vertrouwen erop dat u na bovenstaande uiteenzetting zult inzien dat dit nodig is en dat u de verhoging wilt billijken.

Het Bestuur

Kalender

1991

26 oktober – Regionale Ontmoetingsdag Chr.Geref. – Ned.Geref. te Leeuwarden
2 november – Centr. Diaconale Conferentie te Wezep
16 november – Najaarsvergadering SEV te Utrecht

1992

4 april – Ouderlingenkonferentie Chr.Geref. – Ned.Geref. te Emmeloord
11 april – Landelijke Ontmoetingsdag te Barneveld

In **Waarheid & Eenheid** (uitg. Schrift & Getuigenis: artt. van en voor de geref. gez.)

Kerkgroei door evangelisatie, Martin Bucer, A. Janse, roomse mis, verstaan O.T. (los nr. f 2,50).

Verschenen: HET GEZAG van de BIJBEL en PARELS van de BELIJDENIS. M.m.v. drs. J.M. Batteau en drs. O. Mooiweer.

Voor studie en lezing, voor jong en oud.

Per ex. f 3,- giro 1599800 /01803-13281

Verpleegk., vr., 26 jr., Ned. Geref., zoekt per ca. 1-1-92

ZELFSTANDIGE WOONRUIMTE

in A'foort of omg.
Tel. 03459-646. B.g.g. 03412-56002

J. Bouma, Kampen

Kerkverband en kerkorde (2)

We beëindigden het vorige artikel met een verwijzing naar de opvatting van Calvijn over de betekenis van de kerkorde (c.q. kerkrecht). Ik geef het betreffende citaat nog een keer weer. 'Het kerkrecht en de kerkorde bedoelen de voortgang van de prediking in de meest brede zin van het woord te bevorderen en zelfs te waarborgen. Omgekeerd is de prediking in deze ruime zin ook het middel, waardoor recht en orde geïntaliseerd worden en hun waarde ontvangen'.

De Ned. Herv. Kerk

Hoe funktioneert de kerkorde in de praktijk in verband met de doelstelling, die door Calvijn is geformuleerd? Kijken we naar de grootste kerk van gereformeerde origine, de Ned. Herv. Kerk, dan zien we dat deze kerk in een geweldig groot spanningsveld leeft. Aan de ene kant een sterke moderne stroming, die de Schriftkritiek tot uitgangspunt van de Woordverkondiging heeft verheven, aan de andere kant een massieve orthodoxe stroming, geschoold binnen de Gereformeerde Bond.

Kerkordelijk (c.q. kerkrechtelijk) komt ervan de door Calvijn geformuleerde doelstelling weinig terecht. De Ned. Herv. Kerk is niet in staat met de haar geëigende middelen de Schriftkritiek buiten de deur te houden. Een typerend voorbeeld van deze machteloosheid inzake de kerkregering is de 'Paasbrief' over de opstanding van onze Here Jezus Christus. De discussie, die was aangezwengeld door de, inmiddels overleden, leidse hoogleraar F.O. van Gennip¹, mondde op synodaal niveau uit in een 'Paasbrief', die kool en geit spaarde, die vlees noch vis was, maar waarvan alle richtingen beweerden, dat hun visie er ten volle in verwerkt was. Zelfs de Gereformeerde Bond, die aanvankelijk aandrong op een kerkelijke procedure, om van Gennip uit zijn baan als kerkelijk hoogleraar te zetten, kon zich hierin vinden.

De Vrijgemaakt Gereformeerde Kerken

Hoe funktioneert de kerkorde bij onze vrijgemaakte broeders en zusters? Zwerend bij de DKO wijzen ze ons keer op keer terecht. Kerkordelijk is het bij hen in ieder geval geen kommer en kwel, en als het moet, durven ze de kerkelijke tucht onverkort te handhaven, zoals dat een aantal jaren geleden gebeurde in de 'zaak ds Hoorn'. Deze dominee van Grootegast werd om zijn opvattingen m.b.t. de leer van de kerk uit zijn ambt en buiten het verband gezet. Of in deze zaak de voortgang van de prediking ook echt in geding was, kan ik niet beoordelen. Op dat punt wil ik mijn vrijgemaakte broe-

ders ook niet bekapittelen. Mijn moeite is deze! Is wat ds Hoorn leerde over kerk, – er kan plaatselijk maar één kerk van de Here Jezus zijn – , in zekere zin niet de konsekwentie van wat in de vrijgemaakte kerken de gebruikelijke toon is?

Misschien niet altijd kerkelijk geijkt (= synodaal geijkt), maar wel een opvatting, die je in brede lagen van het vrijgemaakte kerkvolk tegenkomt. Als een Ned. Geref. jongen verkering heeft met een vrijgemaakt meisje, dan worden alle kerkelijke registers weer eens fors opengetrokken.

Het vrijgemaakte ware kerkbegrip blijkt dan nog volop te leven. Eigenlijk is een echte discussie over de kerk, in de meeste gevallen uitgesloten. En vergeet ook Reformanda niet. Een groep vrijgemaakten, die het ware pand willen behouden.

Maar waar heeft ds Hoorn zijn opvattingen vandaan? Toch niet helemaal van zichzelf. Ik zeg niet, dat het hem precies zó op de Theologische Hogeschool geleerd is. Maar in de uitspraken van de synoden, die in deze zaak moesten oordelen, mis je elke vorm van zelfkritiek. Terwijl zelfkritiek wellicht de deur naar ds Hoorn had kunnen openzetten. Kerkordelijk zal er wel korrekt gehandeld zijn, maar stond het gelijk van het kerkverband tegenover een predikant c.s. eigenlijk van te voren al niet vast, omdat het kerkverband zichzelf spaarde door gebrek aan zelfkritiek? Het enige wat de kerken naar zichzelf toe gedaan hebben in de zaak Hoorn, is het kerkbegrip wat oprekken².

Er is wat meer ruimte gekomen om, over de kerkmuren heen, de Heilige Geest kerkvergaderend aan het werk te zien. Het is te hopen, voor de vrijgemaakte kerken en dus ook voor ons, dat dit geluid aan kracht zal winnen. Maar daarvoor zullen onze vrijgemaakte broeders en zusters in kerkverbandelijk opzicht meer kritisch naar zichzelf moeten durven kijken. Zelfkritiek, die je tot nu toe daar nog maar spaarzaam tegenkomt³.

Kritisch, ook naar jezelf toe

Waar gaat het mij om? Ik pleit er voor dat degenen, die ons na staan, de christl. geref. en vrijgeref. kerken, ons niet blijven bekritisieren op onze kerkordening. Laten zij allereerst kritisch zijn op zichzelf. Lukt het hun om met behulp van een goede kerkorde een godzalig kerkverbandelijk leven te leiden? Onze christelijke gereformeerde broeders en zusters weten uit ervaring, dat dat geen geringe opgave is, ondanks een dijk van een kerkorde. Wij hebben een Akkoord van Kerkelijk Samenleven, dat ons wat ruimte geeft voor gezonde experimenten m.b.t. de eredienst. Het plaatselijk eigene kan zodoende gehonoreerd worden. Dat

geeft over en weer best wel irritaties, dat hoeven we niet te verhullen, maar als de geest goed is, dan weet je elkaar op die punten echt wel te vinden. Voorwaarde is echter, dat het Woord centraal staat. Als je in de prediking (of dat nu ter rechter- of linkerzijde is) een verschillende taal gaat spreken, helpt zelfs de beste kerkorde niet meer.

Een stukje geschiedenis

Tot slot iets uit de geschiedenis van de Afscheiding. Prof. C. Veenhof beschrijft in 'Kerkgemeenschap en kerkorde'⁴ de moeite in de jonge afgescheiden kerken op het punt van de kerkorde. Moeiten die het kerkverband op de rand van de afgrond brengen. Aanvankelijk hadden de afgescheiden kerken de Dordtse kerkorde aanvaard, waar verschillende afgescheidenen sceptisch tegenover stonden. Met name ds H.P. Scholte, die van kerkverband en kerkorde niet veel moest hebben. In 1837 werd op de synode van Utrecht de DKO ingrijpend bewerkt en kregen de kerken een nieuwe kerkorde.

Maar de kerken in het noorden en oosten hadden weer grote bezwaren tegen deze nieuwe kerkorde. Op de synode van Amsterdam (1840) werd deze kerkorde weer vervangen door de DKO. Wie het naadje van de kous wil weten, moet dit boekje van prof. Veenhof maar eens lezen of het dikke boek van prof.dr. M. te Velde (zie noot 4).

Het gaat me nu m.n. om de houding van één van de tegenstemmers tegen de herinvoering van de DKO, ds A. Brummelkamp uit Hattem. Brummelkamp was niet tegen de DKO, maar vond, dat de kerken haar eigen besluiten (invoering van de nieuwe kerkorde) serieus moesten nemen en niet uit nostalgie moesten terug verlangen naar het oude. Meende de synode, dat deze kerkorde niet goed was, dan had ze die moeten veranderen, zoals ook alle vroegere synoden hadden gedaan. Volgens Brummelkamp moesten de broeders algemeen erkennen, dat de kerkorde van 1837 beter was dan de onveranderde DKO. Maar de gemeente verlangde uit conservatisme en traditionalisme zonder meer de terugkeer tot het oude! Zo vroeg de gemeente een schijnbare, maar geen wezenlijke verandering. En aan dat verlangen voldeed nu de synode!⁵.

DKO of AKS?

Je moet altijd voorzichtig zijn met het trekken van lessen uit de geschiedenis. Hoewel Brummelkamp tegen de herinvoering van de DKO was, heeft hij zich aan dit besluit van de synode loyaal gekonformeerd. Daarin was hij, meer dan Scholte, echt gereformeerd. Maar de houding van Brummelkamp

laat ons zien, dat je voor je eigen besluiten moet durven staan, en dat je niet direkt voor allerlei kritiek aan de kant moet gaan.

Een DKO of een AKS wordt een struikelblok als de geest niet goed is, of als ze niet meer dienstbaar is aan de prediking van het evangelie. Bovendien, al dat gepraat over kerkverband en kerkorde kan onze aandacht zó naar binnen toe keren, dat het ons afhoudt van de roeping, die we hebben om het Woord van God te verkondigen. In het gesprek met de christl. geref. en de vrijg. geref. kerken moet de kerkorde niet een sjibboleth worden. Zij onderhouden de DKO, wij hebben gekozen voor een eenvoudige bewering ervan.

Als Ned. Geref. kerken moeten we het AKS serieus nemen, in deze zin, dat we goed luisteren naar elkaars argumenten, bij alle verschillen in de praktijk. Zijn er dingen niet goed geregeld, dan moet je die durven veranderen. Dat geldt voor het AKS, dat geldt ook voor de DKO, maar evenzeer voor de praktijk van het kerkelijk samenleven.

1 Van Gennip valt in een art. in 'In de Waagschaal' (jrg 18 nr 8, 24 jan. 1989) de anglicaanse bisschop Jenkins bij, die verklaarde niet te kunnen geloven in de 'lichamelijke opstanding' van Jezus Christus. Na felle kritiek uit de Geref. Bond heeft van Gennip in een discussie met anderen z'n standpunt nog eens samengevat in drie stellingen: I De prediking, dat Jezus 'lichamelijk' zou zijn opgestaan, acht ik in exegetisch opzicht onjuist. II Ik acht haar in hermeneutisch opzicht onoverdraagbaar en III in theologisch opzicht aanvechtbaar.

In: Waarlijk opgestaan! Een discussie over de opstanding van Jezus Christus. Baarn 1989.

2 Zie de Reformatie van 17 augustus 1991, waar Ph. Roorda een analyse geeft van de uitspraken van de Generale Synoden van Heemse en Spakenburg in de zaak ds Hoorn.

3 Een gunstige uitzondering is het boekje van ds E.A. de Boer, Absalom. mijn zoon, mijn zoon! Goes 1990.

4 C. Veenhof, Kergemeenschap en kerkorde. Amsterdam 1974.
Zie ook, M. te Velde, Anthony Brummelkamp Barneveld 1988 blz 90-106 en 120-130.

5 C. Veenhof a.w. blz 60 en 61.

Pastorale notitie

G. v.d. Brink, Veenendaal

De godsdienstleraar

Een godsdienstleraar zei voor de EO TV: „De godsdienstles moet niet gegeven worden door leraren van andere vakken, maar door de vakleraar godsdienstige vorming”.

Laat ik nu jaren lang het tegendeel beweerd hebben!

Dat komt natuurlijk omdat ik dacht aan een dominee als vakman-godsdienst. Ik heb in Zwolle een paar jaar godsdienstlessen gegeven op een MAVO. Als oud-onderwijsman genoot ik ervan weer eens in de leraarskamer te zijn en voor de klas te staan. Maar in Rotterdam was het andere koek. Daar heb ik het één jaar volgehouden. Daarmee brak ik wel een duurrecord. Mijn voorganger (ook een weleerwaarde heer) hield het 6 weken vol. De man daarvoor 2 of 3 weken. De jongelui speelden het spelletje: domineetje pesten. Daarin waren ze voortreffelijk. Toen

zei ik: de vakleraren moeten het doen. We mogen toch veronderstellen dat ze als belijdende christenen de stof meer dan beheersen. Bovendien hebben ze een relatie met de leerling. Tenslotte doet hun belijdenis meer dan die van een predikant. Als een dominee zegt: „Ik geloof in God de Vader” heb je kans dat sommige jongelui met Bob Dylan zeggen: Your profession is your religion, dat wil zeggen: u moet zo praten want u wordt ervoor betaald. Maar ik moet toegeven dat ik buiten de vakman 'godsdienst' gerekend heb. Hij is voor dit vak opgeleid, kent het inhoudelijk het beste en zo ook de bijpassende methodieken. Dus: akkoord met de EO-spreker.

Dat het vak godsdienst, gegeven door een leraar van een andere discipline echter niet minder hoeft te zijn, is ook duidelijk. Als de biologieleraar zegt: Ik geloof in God de Vader, de Almachtige, die hemel en aarde geschapen heeft, maakt dat meer indruk dan wanneer een godsdienstman dat zegt. En dat zijn methodiek niet minder hoeft te zijn, bewijst het volgende verhaal. De biologieleraar zag dat de geschiedenis van Zacheüs aan de beurt was. Hij zette een tafeltje voor de klas en pootte er enkele 17 jarigen aan: „Nu zijn jullie de kerkeraad”.

Gevoel natuurlijk, want a) de kerk staat er toch al niet te best op en b) de kerkeraad nog minder. Sommigen wisten trouwens niet eens wat een kerkeraad was. Dus werd dat eerst duidelijk gemaakt: de kerkeraad beslist over toelating, ja of neen.

Toen kwam de opdracht: Er is een brief binnengkomen van meneer Adolf de Mof. Die is goed fout geweest in de oorlog. Hij heeft wel niet vermoord, maar wel heeft hij zich – wederrechtelijk – enorm verrijkt. De man vraagt heel dringend toegelaten te worden in de christelijke gemeente. Vraag: wat doet de kerkeraad met die brief c.q. man?

De 'kerkeraad' vergadert een paar minuten en komt tot een unaniem oordeel: Dit verzoek wordt afgewezen. Die man moet eerst maar eens bewijzen dat hij veranderd is. Dus: eerst verandering, dan toelating. De klas is het er mee eens.

Dan wordt de geschiedenis van Zacheüs gelezen. De Here Jezus bewijst de oppertollenaar eerst genade en dan komt de verandering: achteraf dus. Dat schokt de klas. Het vormt aanleiding tot een geanimeerd gesprek over de diepste dingen. De God van Israël voert zijn volk uit Egypteland zonder voorwaarden vooraf. De verandering komt achteraf, bij Sinaï. De Here Jezus sterft voor de zonden van de wereld aan het kruis, zonder voorwaarden vooraf. De verandering komt achteraf. Conclusie: deze klas is intens bezig geweest met het hart van het evangelie.

J. Meulink, Enschede

'Christelijk Sociaal Congres'

Dit jaar zal herdacht worden, dat 100 jaar geleden in Amsterdam een Sociaal Congres gehouden werd. Later werd dit congres aangeduid als het Eerste Christelijk Sociaal Congres. Dit eerste congres is bijeengeroepen door het Centraal-Comité van A.R. Kiesverenigingen. Dat gebeurde op uitnodiging van de Christen-Werkliedenvereniging 'Patrimonium'. Het doel was om voor Belijders van de Christus een gelegenheid te openen, om op enigszins geregelde wijze van gedachten te wisselen over de vraag „Welke onze houding als Christenen moet zijn tegenover de sociale noden van onze tijd”. De grondslag waarop dit congres werd saamgeroepen bestond uit enkele principiële artikelen van het A.R. Program van beginselen. Zij, die aan het congres deelnamen moesten verklaren zich op deze grondslag te plaatsen. Men was zich overigens goed bewust dat een dergelijk congres geen eenvoudige zaak was. Men noemde het een eerste zwakke poging om de Christenen tot helderheid over zo gewichtige vraagstukken te brengen. Er zullen dan ook meerdere congressen moeten volgen. Dr. A. Kuyper was de voorzitter van het congres. Bij zijn grote openingsrede leverde hij architectonische kritiek, waarbij hij principieel stelling nam tegen de egoïstische liberale maatschappijbeschouwing en tegen het socialisme met zijn revolutionaire tendensen.

In hetzelfde jaar verscheen ook de pauselijke encycliek 'Rerum Novarum'. Zoals het Congres de stoot gaf tot talrijke christelijke organisaties, leidde de encycliek tot katholieke sociale organisaties.

Het is goed, dat aan de herdenking van dit Congres van 1891 brede aandacht geschonken wordt, mede ook om zich te oriënteren op hedendaagse sociale vraagstukken.

In februari 1990 heeft zich 'Stichting 1991' gepresenteerd en de plannen bekend gemaakt om tot een nieuw Christelijk Sociaal Congres te komen. Dit zal plaatsvinden 11-15 november 1991. Ter voorbereiding van dit congres heeft de Initiatiefgroep 1991 een basisdocument opgesteld om een markering te geven van de context waarbinnen de te behandelen thema's van het Christelijk Sociaal Congres kan worden geplaatst.

Het is een serieuze poging om de tekenen van onze tijd te schilderen en deze te plaatsen in het perspectief van de idealen van christelijk sociaal denken. Het basisdocument is bedoeld om reacties uit te lokken.

Daarbij gaat het vooral om vast te stellen wat in de huidige tijd de kern van de 'sociale kwestie' is. Het accent zal daarbij liggen op het opnieuw

doordenken in het licht van het Evangelie, van bestaande denkmodellen, sjablonen en structuren.

Het basisdocument zal samen met de reacties van organisaties gebruikt worden voor de uiteindelijke congresstukken op basis waarvan het congres zal worden opgezet en gehouden. De bedoeling is, dat dit congres tevens een herdenking betekent van de ook in 1891 verschenen encycliek Rerum Novarum. Het gaat hier dus nu om een congres vanuit een gemeenschappelijk katholiek en protestants initiatief.

Van de zijde van het Gereformeerd Maatschappelijk Verbond is begin van dit jaar brede aandacht gegeven aan de vragen rond het christelijk sociaal bezig zijn, „1891-1991: Een spiegel voor het sociaal gezicht van gereformeerden?” Welke positie nemen gereformeerden in 1991 in ten opzichte van de sociale vragen van 1991, zo vraagt men zich af.

De centrale vraag die in 1891 besproken moest worden luidde: „Wat staat ons als belijders van de Christus te doen met het oog op de sociale noden van onze tijd?” Deze benadering, zo stelt het G.M.V. terecht, is ook nu nog van doorslaggevende betekenis. Kuyper stelde tegenover liberale en socialistische maatschappijbeschouwing: zoek eerst het koninkrijk Gods en zijn gerechtigheid. Daaraan is voor een christen alles ondergeschikt. Vandaaruit moet gewerkt worden aan sociale gerechtigheid en menswaardige samenleving. Tot eer van God en heil van de naaste.

Daartegenover gaat de chr. sociale beweging uit van afgeleide en vrijwel algemeen aanvaardbare notities als verantwoordelijkheid, gerechtigheid en solidariteit op de concrete sociale vraagstukken in de samenleving. Het G.M.V. stelt hierbij o.m. de belangrijke vraag of gereformeerden (bedoeld is vrijgemaakt gereformeerden) hun bezinningsarbeid wel voldoende pasklaar maken voor de dagelijkse praktijk.

Tenslotte vraagt men zich ook af of bij gereformeerden het 'voor elkaar'-motief niet een zodanig prominente en exclusieve plaats heeft verkregen, dat de roeping tot barmhartigheidsbetoon, gericht op de sociale nood in de wereld te veel uit het oog verloren is. Uiteraard noem ik hier slechts enkele punten uit het goed overwogen geschrift van het G.M.V.

Begin van dit jaar verscheen ook al een reactie van het G.M.V. op de brochure 'Bedreigde verantwoordelijkheid', het basisdocument van het in nov. te houden congres. Het G.M.V. heeft waardering voor de systematische analyse van het sociale vraagstuk anno 1991. Juist is ook, dat opgeroepen wordt om elkaar aan te spre-

ken op de opdracht naar Gods geboden te luisteren en vervolgens naar tijd en plaats te handelen. Jammer, dat de brochure niet wat dieper heeft geboord om een fundamentele diagnose te kunnen vaststellen.

De sociale situatie is sinds 1891 sterk veranderd en de samenleving draagt geen christelijk stempel meer, toch zal, zo stelt het G.M.V. terecht, het uitgangspunt genomen moeten worden in de opdracht voor de mens om voor anderen leesbaar te zijn als brieven van Christus.

Erg ongenueanceerd vind ik de uitspraak in de brochure, dat een fundamentalistische kijk op Gods geboden en de bijbelse boodschap ons ook nergens brengt. Wat bedoelt men met die kreet?

Tenslotte mis ik in de brochure elke bezinning op het verschil in de protestantse en rooms-katholieke visie. Zo stelt men het subsidiariteitsbeginsel en de soevereiniteit in eigen kring rustig naast elkaar, alsof men niet beseft dat daar nogal wat verschil tussen is.

Kernthema van de brochure is het begrip verantwoordelijkheid. Terecht, maar dit begrip dient breder uitgewerkt te worden.

Het congres van 1991 zal veel verschillen met dat van 1891.

Wat zou het mooi zijn als dit congres in deze tijd van ontkerstening toch bij deze sociale bezinning zich wil laten leiden door het Evangelie van Jezus Christus tot eer van God en het heil van de naaste.

F. van Deursen

Weet wat je waard bent! (1)

Hebt u daar eerlijk gezegd ook wel eens last van? Dat je jezelf en alles wat je doet soms zó ontzettend onbelangrijk kunt vinden, dat je je afvraagt: Wat stelt mijn werk nu eigenlijk voor? Wat ben ik feitelijk? Een doodgewone gezinsverzorgster, verpleegster of huisvrouw. Sommigen zullen daaraan toevoegen: Ik heb niet eens een kind! Anderen: Ik ben al jarenlang weduwe. En weer anderen: Ik heb zelfs nog nooit een man gehad! Ja, als ik dan tenminste nog heel knap was... Of dokter! Of een beroemde schrijfster! Maar wat voor waarde heeft dat dagelijks werk van mij nu eigenlijk? Wat dacht u? Zouden veel vrouwen niet af en toe last hebben van zulke minderwaardigheidsgevoelens? Wat zou ik het fijn vinden als ik u dan wat zou mogen helpen om met Gods Woord zulke deprimerende gedachten de baas te blijven. Zodat u straks met nieuwe moed naar huis gaat, omdat u zich weer goed bewust bent wat christinnen in Gods ogen waard zijn. Laat ik dan meteen met het voornaamste beginnen. Hebt u de Here Jezus lief? Wilt u graag zijn discipelin zijn en doen wat Hij ons heeft geleerd? Dan bent u goud waard voor uw omgeving. Of je nu dertig bent of zestig, getrouwd of ongetrouwd, wel of geen baan hebt – dan hebben ze aan jou meer dan aan een zak juwelen. Dat zeg ik niet, maar God zelf: „Charme is bedrieglijk en schoonheid verdwijnt snel, lof verdient alleen een vrouw die leeft in ontzag voor de Heer. Zij is meer waard dan edelstenen!” Spr. 31:30, 10 GN. En dan nu de vraag waarom dat zo is.

Adam kon Eva niet missen

Wel, u bent namelijk allemaal onmisbaar. Dat lezen we al op de eerste bladzijden van de Bijbel. Waarom schiep God Eva? Omdat Adam zonder haar incompleet was en hulpbehoevend. Dat zei de HERE zelf: „Het is niet goed dat de adam (= mens) alleen blijft; Ik ga een hulp voor hem maken die bij hem past”, Gen. 1:18. Daarom schiep God de vrouw. Uit de man en om de man, 1 Cor. 11:9. Daarvoor gaf God de vrouw wel geen totaal andere eigenschappen – vadergevoel verschilt b.v. niet principieel van moedergevoel – maar zij kreeg dezelfde gaven wel in zodanige mate dat ze de man prachtig aanvult en ook echt is wat de HERE zei: „een hulp die bij hem past”, Gen. 1:18. Natuurlijk niet om als zijn minderwaardige slavin hand- en spandiensten voor hem te verrichten, maar om hem als zijn gelijkwaardige wederheft te helpen bij hun gezamenlijke roeping om God lief te hebben boven alles en de aarde te bevolken, te behoeden en te bewaren, Gen. 1:28.

Dit betekende alleen niet dat zij nu beiden ook hetzelfde werk moesten doen. Overeenkomstig hun aard en aanleg gaf de HERE man en vrouw ieder een eigen taak en plaats, Gen. 2v. Zo kreeg Adam het beheer over de 'buitenwereld'. Hij zou de hof van Eden moeten 'bewerken en bewaren', Gen. 2:15. Terwijl Eva het moederschap en daarmee de verzorging van het gezin kreeg toebedeeld. Gen. 3:20. Als u deze taakverdeling nu maar niet wetticistisch opvat. Alsof hier de ijzeren regel werd ingesteld dat een man zijn vrouw nooit zou hoeven bij te springen in de huishouding en dat een vrouw nooit iets buitenshuis zou mogen doen. Dat leert het bekende loflied op de ideale huisvrouw in Spr. 31 wel anders. Dat was er immers ook al een die graag wat bijverdiende! Ze handelde met veel plezier in zelfgemaakte gordels en kleding. En spaarde van dit zelfverdiende geld een eigen stukje grond op. Dat staat evengoed tot onze lering in Gods Woord. Een getrouwde vrouw mag als ze daarvoor in de gelegenheid is natuurlijk best iets meer doen dan alleen voor haar gezin zorgen. Maar dit neemt niet weg dat ook volgens Spreuken 31 de hoofdtaak voor de meeste mannen buitenshuis en voor de meeste vrouwen binnenshuis ligt. Dit is dus beslist geen traditioneel 'rolpatroon' dat ons door mensen zou zijn opgelegd, zoals het feminisme beweert. Maar een taakverdeling die verankerd ligt in de scheppingsorde die God ons in zijn Woord geopenbaard heeft. Daarmee is het ook een zaak van geloof.

Je moet Gods Woord ook op dit punt geloven. Maar als je dat doet en de wijsheid van de Schepper eerbiedigt, dan zul je als vrouw je plaats en roeping duidelijk voor je zien. En door de kracht van dit roepingsbesef zul je sterk staan tegenover mogelijke minderwaardigheidsgevoelens en je grote waarde ontdekken voor het koninkrijk van God. Laten we daarvoor nu de levensloop eens volgen van een aantal christenmeisjes. En dan aan de hand van Gods Woord nagaan waarin hun grote waarde vanaf hun jeugd tot in hun ouderdom uitkomt.

Wat is waardevoller dan leven behoeden?

Hebt u wel eens 's avonds laat door een ziekenhuis gelopen? Bijna alle dokters zijn dan naar huis. Op wie komt de verpleging van al die zieken dan grotendeels neer? Op een betrekkelijk klein aantal jonge meisjes! Nu prijst Salomo in Spreuken 31 de ideale vrouw omdat ze opstaat 'als het nog nacht is'. Maar verpleegkundigen werken regelmatig hele nachten – en hard

ook! Als heel Nederland slaapt, controleren zij infusen, houden pas geopenreerde patiënten in het oog en geven een stervende liefdevol wat te drinken. En als hij de laatste adem uitgeblazen heeft, leggen zij hem af. Ook vaak in het holst van de nacht.

Ja, „de wijsheid der vrouwen bouwt haar huis”, zegt Salomo, Spr. 14:1. Laten wij daarbij vooral niet alleen aan huisvrouwen en woonhuizen denken, maar evengoed aan ziekenhuizen, zonnehuizen, bejaardenhuizen en tehuizen voor geestelijk en lichamelijk gehandicapte kinderen of bejaarden. Ik hoef u niet te vertellen wat er van al die jonge meisjes in deze instellingen gevraagd wordt. Ik betuig hun allen mijn diepe en eerlijk gemeente respect. Ze verdienen naar mijn mening allemaal te weinig.

In Spreuken 31 staat het loflied op die fantastische vrouw. Ze wordt onder meer ook geprezen omdat ze „haar hand uitbreidt naar de ellendige en haar armen opent voor wie in nood is”. Nu, dat doen duizenden jonge meisjes en ongehuwde vrouwen dag in dag uit buitenshuis. Je zou je zelfs kunnen afvragen of in onze maatschappij het meeste barmhartigheids-werk niet verricht wordt door ongehuwde vrouwen. Het ontroert mij soms als ik in een bejaardenhuis zie hoe zo'n jong meisje, letterlijk zoals Spreuken 31 het uitdrukt, „haar armen opent” om een stokoude man te verzorgen en als ik hoor hoe bemoedigend ze hem daarbij toespreekt. En zouden zulke onmisbare christinnen zich dan bij tijd en wijle mismoe-dig moeten afvragen: Wat heeft mijn werk nu eigenlijk te betekenen? Ik ben maar ziekenverzorgster of gezinsverzorgster? Ik sta maar in de keuken van een bejaardenhuis. Meid, je bent oervrouwelijk bezig en jouw werk past zo mooi in Gods scheppingsorde voor de vrouw: Leven verzorgen en leven behoeden!

Jullie mogen gekneusd, geschonden en bijna uitgeblust leven verzorgen. De Goede Herder maakte jou herderin over wat weerloze lammeren of afgematte schapen van Hem. Wat moet er in Gods ogen dagelijks in de hele 'zorgsector' door talloze vrouwen en meisjes waardevol werk verricht worden! Hij doet zelf immers ook niets liever dan leven beschermen en leven redden. Daarvoor gaf Hij zelfs zijn Zoon over in de dood!

Niet alleen in de zorgsector, maar overal kun je waardevol zijn

Of je dan als vrouw alleen in verzorgende beroepen goud waard bent? Natuurlijk niet. Iedereen heeft daar ook niet de nodige gaven voor. Bovendien steunt die hele zorgsector op haar beurt op veel vrouwelijk admini-

stratief personeel. Nee, elk beroep is een Goddelijk beroep. Maar christinnen hebben daarbij nog een onschatbare meerwaarde. Zij kunnen namelijk in al die uiteenlopende werkruimten op allerlei wijze de heilzame kracht van het evangelie laten zien en met hun christelijke levensgedrag hun God en Vader verheerlijken, Matth. 5:16. Eén meisje kan de sfeer tussen een aantal mannen al verbeteren. Wat moet er dan van een paar honderdduizend christinnen nog een krachtige sanerende werking kunnen uitgaan in de hele samenleving. Ook tot u zei de Here Jezus: „U bent het zout van de aarde”. Dat moet u op vrouwelijke wijze in praktijk brengen. Overal waar God je plaatst bederfwerend bezig zijn. Neem nu alleen de manier waarop je je kleedt en opmaakt, de wijze waarop je met mannen omgaat, je plichtsbesef. Alledaagse dingen, maar van grote waarde! Zo kun je zonder woorden de kracht van het evangelie laten zien en mensen voor Christus winnen, zegt Petrus. Doordat ze je 'reine en godvrezende wandel' opmerken, 1 Petr. 3:2. Nu de schaamteloosheid hand over hand toeneemt – zie de stranden en de TV – zal het van u, christinnen, afhangen of de goede zeden in ons land nog enigszins bewaard zullen blijven of daaruit geheel verdwijnen. Zie je hoe je door een christelijk gedrag ook voor land en volk nog van grote waarde kunt zijn? Nee, je bent als christin bepaald niet alleen in de zorgsector goud waard, maar overal waar je bederf weert en zo de duivel voor schut zet en God en de Here Jezus groot maakt. En wat is de zin van ons leven anders dan de eer van God?

Ook de ongehuwde en alleenstaande vrouwen goud waard

't Zal hoop ik uit wat ik tot dusver opgemerkt heb duidelijk zijn dat de grote waarde van een christenvrouw niet uitsluitend bepaald wordt door het moederschap. Ik kom daar straks op, maar ben daar opzettelijk niet mee begonnen omdat ik niet graag aan de grote betekenis zou voorbijgaan die ongehuwde en alleenstaande vrouwen en meisjes voor kerk en wereld kunnen hebben. Ik heb daar in het voorbijgaan al verschillende malen op gewezen. Mag ik in dit verband ook de onderwijzeressen van de basisschool in heden en verleden eens met ere noemen? Zij leerden ons lezen en schrijven! Was dat niet van onschatbaar belang? Dr Okke Jager bedankte in het voorwoord van zijn proefschrift naar gewoonte niet alleen de professoren die hem hadden onderwezen, maar ook de juf

van de lagere school die hem indertijd had leren lezen. Hij wist wat ze waard was. Dank zij haar kunnen we Gods Woord lezen! En wat heeft zij ons daaruit ook niet veel verteld. Soms kun je haar spontaan over 'mijn kinderen' horen spreken en is zij in zekere zin ook geen moeder in haar klas? De Schrift gebruikt het woord vader soms ook voor een leraar. Waarom zouden we het woord moeder dan niet mogen uitbreiden tot de kleuterleidsters, onderwijzeressen, vormingsleidsters en z-verpleegkundigen? Alle ouders hebben zeer veel aan hen te danken. Wij realiseren ons op dit moment wat jullie voor ons waard zijn! Velen van hen zijn ongehuwd gebleven, terwijl ze dat zelf niet verkozen hebben. Ook hierbij waren Gods gedachten hoger dan de onze en daar leg je je meestal niet zonder strijd bij neer. Maar probeer te geloven dat ook daarin Gods liefde en wijsheid werken. En dat ook jouw leven in zijn schatting grote waarde heeft. Want het is zonneklaar dat het niet alleen op gehuwde vrouwen, maar ook in vele opzichten op ongehuwde vrouwen slaat wat God zei voordat Hij Eva schiep: „Ik zal hem een hulp maken die bij hem past”. Bedenk daarbij eens dat miljoenen mannen overal ter wereld geen vijf minuten hun werk kunnen doen zonder de hulp van miljoenen (vaak ongehuwde) vrouwen en meisjes. Maar laat ik hierbij vooral niet vergeten u dit voor te houden. Wat tenslotte je grote waarde voor God uitmaakt, is niet wat je hier deed of doet. Of je nu getrouwd bent of niet, jong of oud, mooi of minder mooi, wel of geen kinderen hebt, een druk leven leidt of aan een rolstoel gebonden bent, voor Hem ben je onbetaalbaar omdat de Here Jezus je kocht met zijn kostbaar bloed. Zó sta je bij Hem aangeschreven. Als een kind van God bemind en tot zijn eer geschapen!

Huisvrouw

Maar de meeste meisjes trouwen na verloop van tijd en worden huisvrouw. Officieel zijn ze dan vrouwen 'zonder beroep'. En dat terwijl die taak heel wat meer organisatietalent, economisch inzicht, zelftucht, ijver, handigheid, lichaamskracht, smaak en creativiteit vereist dan menige baan! Maar daar lijkt vaak weinig oog voor te zijn. Huishoudelijk werk wordt tegenwoordig bepaald niet hoog aangeslagen. Veel vrouwen vinden het geestdodend (alsof werken buitenshuis dat nooit is). En grote jongens en mannen onderschatten het soms danig: „Huishouden? Eten koken? De was doen? Is toch geen kunst aan!” Dat het eten elke dag op tafel staat en hun schone kleren altijd klaar liggen, jaar in, jaar

uit, vinden ze vanzelfsprekend. Tussen twee haakjes: zulke jongens weten dan ook niet naar wat voor meisjes ze moeten kijken. Flinkke meisjes die de Here Jezus liefhebben en met wie ze gelukkig zouden kunnen worden in voor- en tegenspoed lopen ze voorbij. Om zich blind te staren op 'schoonheid' en 'bevalligheid', maar zonder verstand-om-de-HERE-te-vrezen. En wat hebben ze dan? „Een gouden ring in een varkenssnuif”, zei Salomo, „zó is een schone vrouw zonder verstand”, Spr. 11:22. Voor vrouwen die van 's morgens vroeg tot 's avonds laat voor man en kinderen bezig zijn, is zulk neerkijken op hun werk natuurlijk ronduit deprimerend. Zeker als je dan ook nog klanken opvangt als 'Aanrecht? Onrecht!' Of vragen voorgelegd krijgt als: „Werk jij niet?” (alsof je dat thuis niet doet). „Kom jij nog wel aan jezelf toe?” (Het sleutelwoord van het feminisme: zelfverwerkelijking!) Dan kan dat je soms steken en je haast minderwaardigheidsgevoelens bezorgen. Nu kunnen we daar tegenin brengen dat er weinig beroepen zo gevarieerd zijn als dat van huisvrouw. Alleen het scheppen van orde en regel – waar soms ook zo laatdunkend over gesproken wordt – is al een bewijs van vakmanschap, waar het hele gezinsleven op steunt. De vrouw die orde schept in huis, is daarmee een navolgstster van God die kennelijk ook van vaste tijden voor dit en vaste tijden voor dat houdt. Kijk maar naar zijn werk in de natuur. Hij laat de bladeren gelukkig ook niet het ene jaar in oktober en het andere jaar in juli van de bomen vallen. Zoals Hij ook duidelijk van reinheid houdt, Deut. 23:13. Maar ik kan u nog iets veel mooiers noemen. Iets wat alle geringschatting van de huisvrouw van tafel veegt. Dat is het feit dat niemand minder dan de geniale koning Salomo een schitterend lofdicht schreef op de flinke huisvrouw, Spr. 31. Vindt u dat niet trefend? Het enige beroep waarop de Bijbel een loflied zingt is dat van huisvrouw! Meer dan duizend bladzijden zijn gevuld met het werk van profeten, priesters en koningen, maar één bevat een loflied op wat zij dagelijks doet. De HERE God vond het dus nodig en kennelijk niet beneden de waardigheid van de Heilige Schrift dat daarin – en nog wel tot in de kleinste bijzonderheden – gesproken werd over wat een Israëlitische vrouw dagelijks te doen had. Natuurlijk, zij deed haar werk anders dan u. Maar maakt het in de grond van de zaak zoveel verschil? Zij moest drieduizend jaar geleden ook al zorgen dat er elke dag eten op tafel kwam – net als u nu nog moet doen. En een huisvrouw liep toen al net als nu heel

wat af op een dag en had veel lichamelijk werk te verrichten. Zij had toen ook al de zorg voor de kleren van het gezin. Wat voor haar neerkwam op spinnen en weven, zoals voor u achter de naaimachine zitten.

En weet u wat ik daarin nu zo bemoeidigend voor u vind? Dat het Woord van God al dat tegenwoordig zo gekleinerde werk met zoveel waardering vermeldt! Daar blijkt weer duidelijk uit dat de Bijbel geen godsdienstig boek is, waarin alleen godsdienstige dingen besproken worden, zoals vergeving van zonden, bidden en psalmzingen, maar zelfs huishoudelijk werk! Want Salomo prijst die vrouw niet omdat ze van 's morgens vroeg tot 's avonds laat godsdienstig bezig is, maar omdat ze zo vaardig met wol omgaat (wij zouden nu zeggen: haar breiwerk), er op uittrekt om eten in huis te halen (wij zouden zeggen: boodschappen doen) en kleren maakt (achter je naaimachine zitten). Ja, ze wordt ook geprezen – ik wees daar al op – omdat ze haar best doet er wat bij te verdienen met gordels verkopen. Vindt u het niet prachtig dat de HERE God dit allemaal in zijn Woord heeft laten opnemen? Ja, 't is nog mooier! Als je al dit werk jaar in, jaar uit trouw doet, dan noemt de Schrift je „een vrouw die de HERE vreest”. Alweer zo'n bemoedigend woord. Dat zegt ze niet omdat je elke dag een half uur met de Bijbel voor je zit – al zou ik u dit allemaal wel sterk willen aanraden – maar je bent volgens haar een Godvrezende vrouw als je goed voor je huishouden zorgt.

Margreet Maljers-Kroes, Alkmaar

Was het nu zo? (2)

Vorige keer vertelde ik over het verschil tussen herinneringen die mensen kunnen hebben. Nu ben ik me er natuurlijk van bewust, dat herinneringen op zich niets bewijzen.

Toch ben je om een indruk van het verleden te krijgen, afhankelijk van herinneringen.

Ik geef u een impressie door (met toestemming) van een lid van een Amsterdamse familie. Het stukje komt uit een bruidsmail, die is gemaakt toen hun ouders (grootouders) 50 jaar getrouwd waren.

In de bruidsmail zijn terugblikken, gedichten en gedachten van de familieleden verzameld. Ik heb zitten schateren toen ik hem las en was tegelijk een beetje aangedaan om de manier waarop sommigen uiting gaven aan hun genegenheid voor elkaar. Zonder sentiment of hoogdravendheid en daarom waarschijnlijk zo echt.

Het stukje gaat over een gewone zondagmorgen en heeft als opschrift: Drie stuivers en vijf vaaltjes. De schrijver is Zeger van Voornveld.

Ze liggen tegenwoordig gratis op de balie van de banken en garages: die rechthoekige 'rolletjes' pepermunt. De opdruk is van een sponsor en je mag er zoveel meenemen als je wilt. Wij kenden ze vroeger als Vaal-pepermuntjes en we kregen er zondags per dienst 5 mee naar de kerk (nee niet vijf rolletjes: vijf pepermuntjes). En uit een ander rolletje peuterde vader per kind 3 stuivers. Een kleine berekening leert – aangenomen dat we gemiddeld per zondag met z'n negenen naar de kerk gingen – dat er $2 \times 9 \times 3 = 54$ stuivers en $2 \times 9 \times 5 = 90$ pepermuntjes per zondag doorgingen. Nog een andere berekening die ik hier niet wil reproduceren, komt er op neer dat de 2 gulden 70 aan stuivers tegen het toenmalige nettoloon afgezet, nu een waarde van over de 20 gulden zou hebben. En het ging, als ik het me goed herinner, meer van 'nooddrift' dan van 'overvloed'. Andere zondagmorgen ceremoniën waren het trekken van de scheiding in je haar. Vader deed dat met een scherp kammetje nadat je het haar

had natgemaakt. Gewassen was het de avond ervoor tijdens de wekelijkse tobbebeurt. En schoenen moesten niet alleen glimmende neuzen, maar ook glimmende achterkanten hebben want „vanachter wonen ook mensen” was het vaste statement waarmee vader deze eis kracht bijzette. Gebruikten wij een ontbijt voor we naar de kerk gingen? Het zal zeker wel maar ik kan het me niet herinneren. Wel de wat gespannen sfeer, die geur van zeep en schoenpoets, vaders onredelijke vraag naar schone sokken, die altijd op dezelfde plaats klaar lagen en het 'stik' als z'n veter brak bij het te strak aantrekken. En daarna de stuivers en de vaaltjes.

Soms neem ik wel eens zo'n rolletje uit een grijpbak mee. Maar ik eet ze zuinig, stuk voor stuk op. Indertijd moesten we met 5 stuks ruim anderhalf uur doen. De stuivers waren, omdat vader ze in rolletjes van de bank haalde, soms nieuw. Dan hadden we gouden stuivers, waar je bij het passeren van de collectezak moeilijk afscheid van nemen kon.

De pepermuntjes zijn alleen nog gratis te verkrijgen en kleiner geld dan stuivers hebben we niet meer.

Toch maakte het de dag des Heren tot een rijke dag.

Ik ben bang dat de tegenwoordige 'rol snoep' en de collectebonnen dat gevoel niet meer kunnen opwekken. En een scherp kammetje heb ik ook niet.

In een ander stukje staan de volgende zinnen: We zijn opgegroeid met de wetenschap dat vader en moeder elke dag voor ons bidden...

Voor mij ook heel herkenbaar.

Ik zou het liefst doorgaan met citeren uit de brief. Het zijn kleine dingen, maar ze geven het klimaat weer, waarin de gezinsleden met elkaar omgingen.

Misschien dat door deze dingen het verschil in herinnering aan de kerk ontstaat? Eerlijk gezegd, ik denk het wel!

D.W.L. Milo, Nunspeet

Vrijmetselaars in Schotland

Zoals we reeds schreven gebruiken zowel Maltezer als Johanniter Ridders als de Tempeliers symbolen, die op de Bijbel teruggaan. En geen wonder, waar hun oorsprongen liggen in de wens: het christendom te verdedigen, het heilige land en de heilige plaatsen te beschermen tegen de oprukkende Turken.

Hun gemeenschappelijk herkenningsteken is dan ook het kruis van Jezus, zij het gestyleerd tot een eigen huismerk. Hierbij valt op, dat meest naar het nieuwe testament wordt teruggegrepen: de barmhartige Samaritaan, de wapenrusting des geloofs, de arenastrijd, de binding aan Johannes de Doper inclusief bekering en koninkrijk Gods, de broederschap, de gelijkheid voor God; maar ook het streven om te groeien in geloof en goede werken, niet achteraan te komen, maar voorbeelden te zijn.

De Tempelridders echter gingen, ook met hun bijnaam, mede terug naar het oude testament, naar Salomo. En dit element is wat hen reeds oppervlakkig verbindt met de Orde der Vrijmetselaars.

Vrijmetselaars

Waarschijnlijk vindt u het absurd, de Vrijmetselarij (fr. Maçonnerie, eng. Freemasonry) in dit goede blad aan de orde te zien stellen. Die geheimzinnige orde ligt zo ver van ons bed, is omhuld door zoveel ongunstige geruchten, zelfs verdacht gemaakt door veelvuldige laster, dat we er het liefst aan voorbij gaan. Zoals de farizeeër aan de tollenaar voorbijging: ik dank U dat ik niet zo ben. Vrijmetselarij werd verward met de Vrijdenkerij = Atheïsme!

Toch. De vrijmetselaars gebruiken in hun liturgie symbolen, die ons vrijwel alleen uit de Bijbel bekend zijn. Ze gaan er van uit, dat deze wereld vernieuwd gaat worden en ze voegen zich daartoe als medewerkers onder de 'Bouwmeester van het heelal'. Ze zien de herstelde wereld gesymboliseerd in de wederoprichting van Salomo's tempel, waarbij zij steenhouders en metselaars zijn. Het huis waar God wilde wonen, de 'vaste plaats van zijn woning', is symbool voor deze aarde, die alleen door recht en gerechtigheid vernieuwd wordt. Zelf beschouwen ze zich als ruwe steen, die behouwen en gepolijst moet worden.

Zijn ze door deze periode heen dan komen de leden via de trappen van leerling, gezetel en meester tot een graad, waarbij ze als 'levende stenen' in het bouwwerk hun plaats innemen. Godloochenars kunnen nimmer als

lid in aanmerking komen; integendeel, de orde verwacht van elk harer leden een fundamenteel Godsgeloof, waarbij ieders persoonlijke overtuiging of nuance verder gerespecteerd wordt; hoewel de orde zelf geen enkel dogma aanhangt*.

Het belangrijkste maçonnieke wetboek van de oudste Grootloge, in 1723 opgesteld door een Schotse presbyteriaanse geestelijke, James Anderson, geeft ieder lid het recht, zelfstandig naar de Waarheid te zoeken. In haar streven een kring van trouwe vrienden te vormen, gezamenlijke idealen van wereldvernieuwing na te jagen, komt de vergelijking met de eerste christengemeenschappen op. Wij kunnen als kerkmensen het ontbreken van belijdenisschriften wellicht moeilijk pruimen (gehecht als we zijn aan een veelheid van dogma's) – het zwaarste zou mogen wegen: dat de naam van Jezus Christus, de zaligmaker der wereld, niet uitdrukkelijk wordt genoemd; hoewel zeker niet uitgesloten, zelfs individueel volledig erkend. De Vrijmetselarij zoekt geen levensbeschouwing, maar levenshouding, levenskunst. Onder de reeds aangekondigde symbolen van de Vrijmetselarij komen voor: de twee zuilen Jachin en Boaz (1 Kon. 7:21), de zeven treden naar de tempel, het plein, de Oostpoort; en daarbij het pasloot, de troffel, de rechthoek en de passer.

Geschiedenis

Men heeft bij gebrek aan bronnen lange tijd de Vrijmetselarij gezien als de voortzetting van oude Orden, waaronder de Tempeliers worden genoemd (niet ontkend). Sedert 1839 is een archief van manuscripten geopend, waaruit blijkt dat de Orde in de tweede helft van de 14e eeuw uit diverse ambachten is ontstaan, en wel in Groot-Brittannië. Die ambachtslieden gebruikten woorden als loge (lodge, bouwkeet), leerling, gezetel, meester enz.

En nu we midden in de 14e eeuw zitten denken we natuurlijk terug aan de steenhouders, die vanaf die jaren rondom Loch Awe in Schotland hebben gewerkt. De laatsten behoorden tot de tempelridders. Hebben de tempelridders zich – althans buiten Schotland – in de Johanniter Orde begeven, en is een deel van hen in een nieuwe (geheime) orde overgegaan?

De vraag ligt voor de hand. De data kloppen, de spraak klopt. Want van toen af hielden de tempelridders op, naar buiten op te treden, vogelvrij als ze waren in elk christelijk land. Maar de oude idealen: kruistochten houden, de pelgrims beveiligen, de opbouw van een vrij en christelijk Palestina –

werden vervangen door onderlinge bemoediging en correctie, geheime rituelen, goede werken achter de schermen, opbouw van een vernieuwde aarde – alles in de vrijmetselarij. De arme ridders van Salomo werden nu de herbouwers van Salomo's tempel, die gemaakt was naar Goddelijke blauwdruk. De stoffelijke rijkdom was vervangen door geestelijke rijkdom.

De theorie dat de vrijmetselaars de voortzetting vormen van de tempelridders van Salomo vindt meer gronden. De Scottish Rites (Schotse Rituelen) gelden als de oudste Grootloge ter wereld. Vandaar uit kwam de orde in Engeland en naar het Continent. En nog vandaag is de vrijmetselarij in Schotland rijkelijk aanwezig. In ons dorpje Dalmally bezochten we de stationschef thuis: aan de muur hing zijn graad in de zoveelste loge, ingelijst. In het naburige Taynault staat een gebouw, dat als loge nummer zoveel is aangeduid. Zonder geheimzinnigheid.

In de geschiedenis van Schotland lieten de Vrijmetselaars van zich horen: bij de Jacobite-opstand van 1745 speelden ze een grote rol. Door de Scots Guards, lijfwacht van de Franse koningen, kwam de orde in Europa.

En in het Kilmory-museum aan Loch Awe wordt tussen de grafstenen van tempeliers tenminste één steen gevonden, die zowel de geharnaste ridder, als het tempelierskruis, als de *rechthoek van de vrijmetselaars* aangeeft. Elders, in Killean, biedt een steen zowel rechthoek en passer, als een zeilend tempeliersschip, als een zandloper.

Goed getuigenis

Mensen die recht en gerechtigheid najagen, geloven in ons aandeel in een wereldvernieuwing, die vriendschap wensen, zoeken naar wat mensen en volken verenigt – ze kunnen niet met lasterpraat worden afgedaan. Ze leven in een bewustzijn van een allesverbindende broederschap. Hoewel zelfs de laatste eeuwen enkele pauselijke uitspraken tegen deze Orde gedaan zijn, werden deze alle teruggenomen.

De Nederlandse afdeling (genaamd Orde van het Grootoosten der Nederlanden) bestaat sedert 1734 en deed veel op sociaal gebied: bij rampen en voor gehandicapten, ook in de politiek. Behalve dat vele Britse en Duitse vorsten lid van de Vrijmetselaarsorde waren, kunnen voor ons land genoemd worden: koning Willem II en zijn broers prins Frederik en Alexander (die beiden Grootmeester waren). Voor de Verenigde Staten zijn dat de

presidenten Washington, Truman en Roosevelt. Voorts noemen we: Goethe, Lessing, Haydn, Mozart, Liszt en Willem Pijper.

Persoonlijk wil ik hier tenslotte aan toevoegen, dat ik in 50 jaar in totaal vijf vriendschappen sloot met nobele mannen, die later bleken vrijmetselaar te zijn: vrienden voor het leven.

*) in de Bijbel komt het woord dogma slechts 1 maal voor, en wel in de mond van een heidens keizer, zie Luc. 2:1.

Literatuur: Winkler Prins Enc. – Baigent & Leigh 'The Temple and the Lodge' – Wm MacKerracher in Scots Magazine, Juni 1991 – 'An Inventory of the Ancient Monuments', vol. I Kintyre en vol. II Lorn.

naschrift

Op 27-9 vroeg ik naar de herkomst van de naam Tempeliersstraat in Haarlem. Onze eigen historicus dhr. D. van Baalen te Zoelen wist op slag het antwoord te geven. „Omstreeks 1311 stichtten de Tempeliers, wier orde echter al in 1312 werd opgeheven, een klooster ten zuiden van de stad, waaraan de Tempeliersstraat herinnert. Belangrijker was de nederzetting van St. Jansridders aan de Jansstraat, die in 1310 in Haarlem kwamen”. (Ontleend aan dr. G.H. Kurtz, destijds archivaresse van Haarlem, in haar 'Be-knopte Geschiedenis van Haarlem 1942').

R.R. Ganzevoort, Wormerveer

Nabij in afwezigheid

over Psalm 22 en 77

Tussen vele psalmen die zingen van Gods betrokkenheid op en zorg voor ons leven zijn er ook die de ervaring van Gods afwezigheid bezingen. Godsverduistering avant la lettre, en daarmee zijn het herkenningspunten voor die momenten dat we het zicht op God wat kwijt zijn. Dat lijkt overigens in onze tijd een algemeen euvel te worden. De geschiedenis met haar afschuwwekkende daden, de wetenschap met haar vele ontdekkingen en het verlies van een enkele overkoepe-lende zingevingsstructuur hebben er toe geleid dat we God veel minder kunnen ervaren. Persoonlijke ervaringen kunnen we daar nog aan toevoegen, en het beeld van de Godsverduistering is rond. In Psalm 22 en 77 wordt die ervaring beschreven en bezongen (overigens: ook in psalm 10, 13, 42, 55, 63, 69, 74, 79, 102). Het is dus niet zo'n modern verschijnsel, en in elk geval een ervaring die we met een beroep op de Bijbel serieus mogen nemen en doorleven.

Contrasten

Psalm 22 en 77 bestaan in contrasten. Beide beginnen met een roep om hulp en eindigen met een lofzang om de hulp. In Psalm 22 ligt de grens tussen vers 22a en 22b, in Psalm 77 tussen vers 11 en 12. Wil je het tweede deel serieus nemen, dan zul je dus eerst het eerste deel moeten doorleven. Maar eerst een enkele opmerking over de situatie waarin de psalmen zijn ontstaan. Omdat de dichter van Psalm 22 (David!) hier niets over zegt is het moeilijk conclusies te trekken. Ook in de tekst zijn geen concrete verwijzingen. De meningen variëren van de belegering van het volk Israël tot een lichamelijke kwaal, tot het lijden van de komende Messias. Het meest waarschijnlijk lijkt op grond van de tekst een situatie waar David persoonlijk werd bedreigd door meerdere aanvallers. Ook bij Psalm 77 vinden we geen concrete aanduiding. Wanneer we een historische verwijzing vermoeden kunnen we bijvoorbeeld denken aan de ballingschap, of ook aan de aanvalen van de Chaldeeën. Er lijkt een duidelijke parallel te zijn tussen Psalm 77 en Habakuk 3. Wanneer het voor het verstaan van de psalmen nodig was de precieze achtergrond te weten had de Heilige Geest ons daar wel over ingelicht. Nu overstijgen de psalmen een concreet moment en krijgen ze haast universele geldingskracht.

Psalm 77 beschrijft in het eerste deel een moeilijke weg. Van de ervaring van de nood gaat het via de twijfel naar de pijnlijke conclusie. Asaf roept tot God, maar hij kan niet getroost worden. Ook niet door zijn geloof. Te

makkelijk gaan we er soms van uit dat het geloof in situaties van lijden en moeite onze troost dient te zijn. We spreken mensen aan op dat geloof, maar dat is niet altijd zinvol, ethisch en pastoraal. David spreekt zelfs over de spotters die hem nu op zijn geloof wijzen (22:8,9). En Asaf kan alleen maar kreunen als hij aan God denkt. Het gebruikte woord (een klanknabootsing) betekent zoiets als het wanhopige grommen van een beer. Het geeft aan hoezeer Asaf weg zinkt in de moedeloosheid. Aan God denken maakt het alleen maar erger, want als God je nabij is, hoe kan het dan dat dit allemaal met hem gebeurt? De conclusie van Asaf is bijna ondraaglijk: „Daarom zeg ik: dit krenkt mij, dat de rechterhand van de Allerhoogste verandert” (77:11). Het doorboort zijn hart als hij merkt dat God niet meer de oude is, niet meer Degene is die voor Asaf zo betrouwbaar was.

Profetie?

De beschrijving van Psalm 22 is voor ons met name bekend door de citaten uit de lijdensgeschiedenis. In het evangelie naar Mattheüs vinden we binnen vijftien verzen (27:35-46) ten minste vier directe verwijzingen naar Psalm 22. Het duidelijkst en bekendst in die woorden die Psalm 22 kenmerken: „Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?” Deze woorden geven het scherpe contrast tussen de nabijheid (Mijn God) en de afstand weer. Toch doen we er goed aan Psalm 22 niet alleen te zien als een messiaans-profetische psalm. De herkenbaarheid en universele gelding van Psalm 22 betreft de menselijke ervaring van Gods afwezigheid. Tussen de twee delen van Psalm 22 gebeurt er iets.

Misschien moet je het zo zeggen, dat de Here Jezus in de diepste ellende van ons menselijk bestaan is getreden om die te dragen. In die Godsverduistering, die verticale eenzaamheid is Hij binnen gekomen. Hij heeft die universele ervaring van Gods afwezigheid opgenomen en mee-beleefd. Dat is misschien wel de meest persoonlijke betekenis van het evangelie dat de Heiland van deze wereld, de Zoon van de Allerhoogste God, binnen treedt in de soms ondraaglijke ellende van het menselijk bestaan. Psalm 22 voorzegt niet alleen het lijden van de Messias, maar beschrijft ook onze eigen ellende waarin de Messias wil delen. Hij is gekomen om die ellende voor ons te dragen, ons daarin nabij te zijn. God zelf identificeert zich aan het kruis met de diepste ellende van het menselijk leven. Daarin zien we hetzelfde gebeuren als bij de vaak zo zoetig beschreven kribbe in Bethle-

hem. Ook daar neemt de Here God, de Koning van hemel en aarde genoegen met een plaatsje aan de onderkant van het bestaan. Niks geen macht en majesteit, maar een kwetsbaar kind dat in alles afhankelijk is van zwakke mensen. God levert zich uit. Hij geeft zich over. Hij treedt binnen in de zwakheid en kwetsbaarheid van ons bestaan.

ANTWOORD

Daarmee is de Here Jezus ook het enige ware antwoord op de ervaring van Gods afwezigheid. Hij Zelf is ons komen opzoeken in die afwezigheid. Hij is afgedaald tot op de bodem van onze put. Daarom kan Psalm 22 na de breuk verder gaan met de woorden: „U hebt mij geantwoord”. Dat is de paradox van het evangelie dat God overwint door schijnbaar te verliezen. Hij antwoordt door schijnbaar te zwijgen. Hij is nabij in zijn afwezigheid. Het evangelie biedt geen goedkope antwoorden van „bidt maar en het komt wel weer goed”. Dat zeggen de spotters (22:9). Het antwoord van het evangelie is niet het roepen vanuit de put, maar het afdalen in de put. Wie dat ontdekt kan ook de tweede helft gaan mee zingen. Die kan met de gemeente weer de lof van God zingen.

In Psalm 77 wordt die overgang nog iets meer in detail beschreven. Daar verbreedt het perspectief zich in het tweede deel. In de eerste plaats verschuift het gezichtspunt van het persoonlijke naar het collectieve. Eenzaamheid is de eerste klacht in het lijden van mensen. Het isolement moet worden doorbroken en dat gebeurt in Psalm 77 door het hele volk in ogenschouw te nemen. Als we zien wat de HEERE geeft aan broeders en zusters en in broeders en zusters blijken er ook signalen van Gods aanwezigheid te zijn. De gemeenschap is een eerste aanknopingspunt voor de ervaring van de genade.

De tweede perspectief-verandering is van klacht naar gedachtenis. Dat wil zeggen dat de gebeurtenissen een andere interpretatie krijgen. Troost door gedenken hebben de vertalers er boven gezet. Terwijl David eerst moet kreunen als hij aan God denkt, nu vindt hij troost door aan God te denken. Dat is een hele overgang. In beide delen van de psalm wordt er gedacht en gepeinsd, maar in een heel ander licht. Dat komt doordat Asaf in het eerste deel alles ziet vanuit zijn huidige ellende, terwijl hij in het tweede deel alles beziet vanuit de onbetwistbare daden Gods in het verleden. In de eerste optie wordt alles betwijfeld en onzeker, in de tweede relatieveer je de ellende door te zien op de vaste grond

van de Magnalia Dei, de grote daden van de HEERE.

Sporen in het water

De derde wijziging van gezichtspunt vinden we in het contrast van de laatste verzen van Psalm 77. Enerzijds belijdt Asaf dat Gods werk herkenbaar is in het natuurgeweld. Zo sterk en duidelijk, zo onontkoombaar, zo is God ook. Maar anderzijds belijdt Asaf aan het einde dat Gods weg door de wateren gaat. Onherkenbaar, verborgen. De voetsporen van God worden niet gekend. Asaf gaat zien dat ook in de schijnbare afwezigheid van God Hij nog wel eens bezig zou kunnen zijn met ons leven. Zoals Hij het volk – door de wateren heen – redde in de tijd van Mozes en Aäron, zo kan Hij ook nu achter de schermen bezig zijn met ons leven.

Het blijft alles voorlopig en gedeeltelijk. We zijn nog niet op de nieuwe aarde. Maar het is al wel mogelijk om via de Here Jezus die in onze ellende kwam de overstap te maken naar het nieuwe perspectief: dat van de hoop. Niet in het grootse, maar als een voetstap in het water.

Jeanette Westerkamp-Stegeman

Post uit Rwanda

Broeken kopen

„Brr zegt Jonathan bij het ontbijt, ik heb het koud”. Hij heeft wel een trui aan, maar een kórtte broek, net als altijd. „Nou, dan trek je een lange broek aan” zeg ik. „Ba nee, daar kan ik niet mee rennen, lange broeken zitten vervelend”. „Denk eens aan al die arme kindertjes in Nederland, zeg ik, die lopen het grootste gedeelte van het jaar in lange broeken”. Daar heeft hij niet van terug. „Trek je spijkerbroek aan”. „Nee, die zit niet lekker om mijn middel”. „Die met die ruitjes dan.” „Maar die zat in Nederland al niet lekker meer.” Veel anders heeft hij ook niet, want zelfs twee broeken

die je nooit aantrekt is al teveel. „Ik wou dat ik een trainingsbroek had, die zitten lekker.” „Ja, ik ook”, roept Matthijs meteen, jongens van mijn klas hebben altijd trainingsbroeken aan.” „Ik wil er best eens naar kijken”, zeg ik. „Meteen vandaag?” roepen ze in koor. Vooruit, waarom niet, het is vakantie. Er zijn hier geen winkels waar je zoiets kunt kopen. We gaan naar de markt. Daar zijn wel vier hele lange tafels met tweedehands kleren uit Europa. Er ligt van alles, sokken en zwembroeken, en jurken en overhemden. Zelfs skipakken en beremutsen. Die worden gekocht ook. Dan loopt er iemand door de hitte met zo'n beremuts op. Wij zoeken trainingsbroeken. Alles kijken we langs en we vinden er 6, allemaal bij dezelfde koopman. „Deze!” roept Jonathan. „Wacht.. nee, kijk daar zitten nu al gaten in. Deze misschien.. nee, die is veel te lang en de andere ook.” Wat een pech er zijn echt geen andere broeken, we lopen maar weer weg. En dan krijg ik opeens een idee. Ik had het natuurlijk eerder kunnen bedenken maar beter laat dan nooit. „Zeg, ik kan er natuurlijk een stukje afknippen”. „Hè ja!” We lopen weer terug. Ja, de wijde zal wel goed zijn. Nu de prijs nog. „Wat kost deze?” vraag ik in het kinyarwanda, want als ik het in het frans vraag is het altijd duurder. „Zevenhonderd frank”, zegt de verkoper. „Welnee, zeg ik, driehonderd”. „Aiaiai, zegt de verkoper dat is veel te weinig.” „Nou ja”, zeg ik en hang de broek weer op. De verkoper pakt hem weer van het haakje „vijfhonderd”, zegt hij. „Vierhonderd”, zeg ik. „Oké, zegt de verkoper. „Joepi!!!” roept Jonathan. En nu heeft hij een trainingsbroek, er moet nog wel een stukje af maar ja, nu zit ik een stukje te schrijven i.p.v. te naaien. En als je moeder per sé weten wil hoeveel die broek nu kostte in Nederlands geld dan zeg je maar: ongeveer f 5,-.

Bert Vos, Utrecht

Op reis door Oost-Europa, anno 1991

Ruim twee jaar geleden rondde ik mijn studie geschiedenis aan de Rijksuniversiteit van Utrecht af. Mijn afstudeeronderzoek hield zich, indirect, bezig met de gebeurtenissen in de Duitse concentratiekampen tijdens de Tweede Wereldoorlog. Ik heb in dat kader ook enkele gesprekken met oud-gevangenen gevoerd.

Na de studie vervulde ik mijn dienstplicht als officier aan de Hogere Krijgsschool in Den Haag, een instelling die onder meer het militair-strategisch en -tactisch onderwijs voor hogere landmachtofficieren verzorgt. Hier kon ik van dichtbij meemaken hoe aan de lopende band de regels van de tactiek, de oefeningen en de lessen herschreven moesten worden vanwege de voortdurende veranderingen in Oost-Europa.

Deze ervaringen gaven een extra impuls aan het reeds aanwezige verlangen om de sfeer te gaan proeven in het nu voormalige Oost-blok en dan tevens een bezoek te brengen aan het Poolse Oswięcim, oftewel: Auschwitz. Na mijn afzwaaien uit militaire dienst, ging ik in april en mei van dit jaar op reis.

Berlijn

Mijn eerste reisdoel: Berlijn.

Ik huurde een kamer in een goedkoop pensionnetje in het westelijk gedeelte van de stad en trok te voet en voorts gebruikmakend van bus, metro en S-bahn (soort stadstrein) de stad in. Ik vond het bepaald een sensatie om, komende vanuit de Tiergarten, onder de beroemde Brandenburgertor door te lopen en Unter den Linden op te kuieren. Geen muur die me tegenhield. Naast de Brandenburgertor, op een kaalgeslagen terrein waar vroeger de muur had gestaan, werd op dat moment een grote vakbondsdemonstratie voor meer werkgelegenheid gehouden.

Van de Brandenburgertor is het slechts een wandelingetje van een paar minuten naar het Rijksdaggebouw. Dit verschaftte onder meer onderdak aan een tentoonstelling die een overzicht gaf van de Duitse geschiedenis van de afgelopen 200 jaar: „Fragen an die Deutsche Geschichte“. Veel aandacht hierbij ook voor de periode van het Derde Rijk. Van de verwerking van dit deel van het verleden getuigen overigens vele monumenten en musea in Berlijn.

Vanaf de Rijksdag slenterde ik over Unter den Linden oostelijk Berlijn in. Dit maakte een enigszins grauwe en troosteloze indruk; het koude, sombere weer was hier deels debet aan. Met de kraag van m'n veel te dunne windjack hoog opgeslagen sloeg ik rechtsaf de Friedrichstrasse in, op zoek naar eventuele restanten van het

beruchte 'Checkpoint Charlie', de grenspost tussen de vroegere Russische en de Amerikaanse zônes. Voor je het weet ben je het punt echter al voorbij. Slechts een wachttorentje en twee slagbomen die doelloos de lucht in prikken, herinneren aan de zwaar bewaakte en gebarricadeerde overgang van weleer. Vlak er naast trachtte nu een haveloos uitziende koopman een voorraad Oostduitse officierspetten en VoPo-helmen aan de man te brengen. Het kan verkeren. Berlijn: in korte tijd een overweldigende hoeveelheid impressies. Lopen over het Alexanderplatz in oostelijk Berlijn: in de twintiger en dertiger jaren bruisend middelpunt van de stad, nu een groot en kil plein omgeven door grijze kantoor- en hotel flats waar je met je hoofd in je nek omhoog kijkt naar de honderden meters hoge Fernsehturm; met een groep toeristen je staan te vergapen aan een na veel speuren gevonden stukje 'muur'; door ijs en weder getergd naar de voorstad Potsdam met 'Sans Souci', de residentie van de Pruisische koning Frederik de Grote en 'Schloss Cecilienhof', waar in augustus '45 de laatste geallieerde oorlogskonferentie werd gehouden. Van daar door de neerstromende regen teruglopen naar de stadsgrens van Berlijn, waarbij je de beroemde Glienicke Brücke oversteekt en je je in de schemering van de namiddag heel goed kunt voorstellen hoe de brug vroeger meer dan eens het toneel vormde voor spionnen-uitruil tussen Oost en West.

Mijn verblijf in Berlijn werd besloten zondag 's morgens met een kerkdienst in de Wilhelmsgedächtniskirche, een modern kerkgebouw in het centrum van (westelijk) Berlijn dat dient ter vervanging van de gelijknamige, in de oorlog verwoeste, kerk. De ruïneuze toren van de oude kerk staat nog overeind en wordt zorgvuldig in stand gehouden als het symbool voor de tijdens de oorlog aangerichte verwoestingen.

Weimar

De volgende dagen bracht ik door in Weimar, een betrekkelijk kleine stad in de voormalige DDR, enkele 'treinuren' gaans ten zuid-oosten van de Duitse hoofdstad. Hier heeft in de afgelopen eeuwen een onwaarschijnlijk groot aantal hoofdrolspelers uit de Duitse cultuur gewoond en gewerkt: J.S. Bach, Goethe, Schiller, Liszt, om er enkele te noemen. De stad is ook bekend vanwege de Republiek van Weimar die er in 1919 werd uitgeroepen. Ik vond dit alles natuurlijk zeer

aantrekkelijk, maar de keuze viel ook op Weimar omdat ik na Berlijn wel eens in een gewone provinciestad de sfeer wilde proeven.

Een kamer vinden bij particulieren leverde geen enkel probleem op. Velen zijn er die door kamerverhuur een broodnodige aanvulling op hun inkomen proberen te verkrijgen. Ik beschikte over een kamertje in het eenvoudige huis van een gepensioneerd arbeidersechtpaar. Talloze gesprekken heb ik met deze mensen gevoerd. Over de moeilijke tijden onder 'der Honni' (Honecker) toen ze in onmacht moesten toezien hoe het land economisch en sociaal aftakelde. Over hun dochter die met een West-Berlijner was getrouwd en die ze daarom niet meer mochten bezoeken, evenmin als hun kleinkind en die ze daardoor alleen nog konden zien tijdens heimelijke ontmoetingen in Tsjechoslowakije. Over de ingrijpende gebeurtenissen tijdens 'die Wende' in 1989, toen de mensen in alle consternatie en onzekerheid niet wisten waar ze het zoeken moesten en het openbare – en private – leven in een chaos veranderde. Maar ook het heden kwam aan de orde: de dankbaarheid voor de verkregen vrijheid werd echter overheerst door de desillusies. Stijgende prijzen, werkloosheid die de pan uit rijst en het superioriteitsgevoel van de West-Duitsers ten opzichte van hun landgenoten uit de voormalige DDR. Opmerkelijk was ook de zéér gereserveerde houding – ik druk mij mild uit – ten opzichte van buitenlandse arbeiders en asielzoekers, een fenomeen dat in Duitsland de laatste tijd een zeer bedenkelijke vorm en omvang aanneemt.

Tijdens één van mijn zwerftochten door de stad, raakte ik verzeild in een oploop van enige tientallen mensen die zich verdrongen rond een verkooppunt waar naam- en salarislijsten werden verkocht van leden van de gevreesde 'Stasi'. Deze vonden gretig aftrek: men wilde maar wat graag te weten komen wie er allemaal 'fout' waren geweest. Ik trad in gesprek met een aantal mensen. Ook hier overheerste de bitterheid. Sommigen gingen zich te buiten aan fantasieën over de straffen die de voormalige Stasi- en Partijbonzen, waarvan velen zich al weer in goede posities en betrekkingen zouden hebben gewerkt, eigenlijk hadden moeten ondergaan. Er heerste de bepaald onaangename sfeer van 'bijltjesdag'. Toen ik een foto van het tafereel wilde nemen, werd mij beleefd

doch dringend verzocht dit na te laten: angst voor een wellicht nog onderhuids opererende Stasi.

Weimar leverde, onverwacht, nog een ervaring op. De stad vertegenwoordigt, ik zei het al, in hoge mate dat wat Duitsland aan cultuur heeft voortgebracht. Even buiten Weimar wordt je echter wreed geconfronteerd met een andere zijde van het Duitse verleden: het concentratiekamp Buchenwald. Ik was stellig van plan het niet te bezoeken. Polen stond al op het programma. Toch ben ik er naar toe gegaan, omdat ik getroffen werd door het keiharde contrast tussen deze twee kanten van het Duitse verleden. Nog nooit eerder had ik ze in deze extreme vorm naast elkaar in één plaats aangetroffen. Het verblijf in Weimar was kort, heftig en niet altijd om van in een juichstemming te geraken. Het was de hoogste tijd geworden om de biezen te pakken en de schreden nog verder oostwaarts te richten naar 'de stad met de duizend torens': Praag.

Praag

Praag is ronduit een heerlijke stad. Een kleine week heb ik er rondgezworven, door de Oude Stad met de talloze gotische, renaissancestische en barokke gevels, langs de Moldau, over de Burcht met de immense St. Vituskathedraal en door het oude Joodse ghetto dat eens het centrum van het Joodse culturele leven in Europa vormde.

Ik proefde er ook een sfeer van onbekommerdheid, vrijheid-blijheid; temidden van het flanerende volk op de Oude Markt en het Wenceslausplein gaven straatmuzikanten 'm van katoen met jazz en vroege nummers van de Beatles en de Stones. Vlak bij mijn kamer stond een monument in de vorm van een Russische T-32 tank, bovenop een sokkel. Het zorgde voor nogal wat vermaak en opwindning toen deze op een nacht door inventieve lieden van een roze verfje werd voorzien.

Toch was er zeker niet alleen vrolijkheid. De vele bedelaars op straat getuigden van armoede. Een eerste indicatie hiervan had ik overigens al gekregen bij mijn aankomst in Praag op het centraal station. Amper stond ik toen met mijn rugzak op het perron, of ik werd omstuwd door allerlei mensen, van jong tot bejaard, die me vroegen, haast smeekten, om voor weinig geld een kamer bij hen te huren.

Vanaf dezelfde plaats vertrok ik zes dagen later voor een treinreis van zo'n zes uur naar de industriestad Ostrava

in het oosten van Slowakije, om van daaruit de Poolse grens over te steken, richting Oswieçim (Auschwitz).

Auschwitz

Omdat Ostrava op het eerste gezicht weinig meer leek te bieden dan veel industrie en een daardoor verziekte atmosfeer, besloot ik dezelfde nacht nog verder te reizen naar Auschwitz. In de nachttrein naar Warschau deelde ik een coupé met een Russisch echtpaar dat op koopjesjacht was geweest in Tsjechoslowakije. Bij de grondige controle aan de Poolse grens bleek waaruit die koopjes bestonden. Een tiental koffers en dozen moest open en van tussen de shirts en de onderbroeken werd tot mijn niet geringe vermaak en tot ergernis van de douanebeambte de ene fles Wodka na de andere te voorschijn getrokken. Het duurde een uur voordat de trein verder ging. Even later kwam de trein opnieuw tot stilstand, nu op een duister rangeerterrein. Ik gokte erop dat ik er daar uit moest om de overstaptrein naar Auschwitz te kunnen nemen.

Terwijl ik m'n rugzak naar buiten smiet en op het perron sprong, zette de trein zich al weer in beweging. Het Russische echtpaar zwaaide mij slapjes na, zich in kennelijke verbijstering afvragend wat die Hollander daar om 02.00 uur 's nachts te zoeken had. Een gemakkelijk incident dat een aangrijpend bezoek aan Auschwitz inluidde. Auschwitz: je kunt er lang over uitweiden zonder dat dit wezenlijk bijdraagt aan een inzicht in wat je bij het bezoek voelde en dacht. Verstand en gevoel staan er namelijk vrijwel stil. Doorgronden van het gruwelijke leed behoort al helemaal tot de onmogelijkheden. Je loopt onder de poort door en leest 'Arbeit macht frei', je loopt langs de woonkazernes van Auschwitz, je aanschouwt er het krematorium, je staat op het selectieperron van Birkenau en je kunt eigenlijk niet veel anders dan kennis nemen van de feiten zoals die je in een gekochte brochure worden voorgeschoteld. Bij de poging enigszins aan te voelen wat er gebeurd is, schiet je inlevingsvermogen gewoonweg te kort. Hoewel dit waarschijnlijk maar goed is ook, ervaar je er toch een soort schuldgevoel over. Wat er eigenlijk het diepste 'in hakt', zijn de spullen en eigendommen die door de gevangenen zijn achtergelaten: een kamer vol beenprotheses, een kist met kinderschoentjes. Een waardevol bezoek, dat wel, al was het alleen maar vanuit het oogpunt van piëteit jegens de miljoenen slachtoffers. Een bezoek ook, waarvan je pas

naderhand merkt hoe diep het toch op je ingewerkt heeft.

Na Berlijn, Weimar, Praag, Auschwitz en alle ontmoetingen en wederwaardigheden die ik hier onbeschreven heb ge'aten, wilde ik me laven aan de rust van de natuur. Daarvoor had ik de Tsjechoslowaakse zijde van de Hoge Tatra uitgekozen, het hooggebergte op de grens van Polen en Tsjechoslowakije.

Op weg erheen ontmoette ik nog een Poolse architect, Jan, die het heerlijk vond met iemand engels te kunnen spreken, die de vertwijfeling nabij was toen ik vertelde dat ik niet naar zijn geboorteplaats, de historische stad Krakow, zou gaan en er vervolgens op stond mij te trakteren op een warme maaltijd in een restaurant. Dit terwijl hij mij er uitvoerig over had ingelicht dat hij vrijwel blut was en dat daar ook weinig verandering in zou komen gezien de beroerde staat van de landseconomie. Laat diezelfde dag bereikte ik het zwaarbesneeuwde gebergte. Ik wilde er toch nog doorheen om Tsjechoslowakije te bereiken, hoewel het al tegen de schemering begon te lopen. Per bus naar de grens, hoog in de bergen. Van daar kon ik gelukkig meeliftten met een Duitse speelgoedfabrikant, met wie ik daarna nog een paar maal contact had en 's zondags een Lutherse kerkdienst bijwoonde. Na een aantal dagen van stevige wandeltochten door de bergen, aanvaardde ik de terugreis naar Utrecht die 30 uur zou duren.

Zo'n Europa-reis is als een zak met snoepjes: je raakt totaal verzadigd, maar het duurt niet lang of het smaakt naar meer.

J.H. Klein, Rijswijk

De Wittenbergse Nachtegaal (1)

Zanger van Gods vreemde gerechtigheid

Ze vonden hem bewusteloos op de vloer van zijn cel. Hij had zijn vlees weer eens duchtig onder handen genomen. De monnik Maarten Luther, die worstelde met de vraag: „Hoe krijg ik een genadig God? Wanneer zal God voor mij genade vóór recht laten gelden?”

Hij wist het niet. Toch werd hij hooger in de godgeleerdheid aan de universiteit van Wittenberg. Zo moest hij aan zijn studenten onderwijs geven over zaken die hij zelf niet begreep. Bij het voorbereiden van een college stuitte hij op Romeinen 1:16,17: „Want ik schaam mij het evangelie niet, want het is een kracht Gods tot behoud voor een ieder die gelooft, eerst voor de Jood, maar ook voor de Griek. Want gerechtigheid Gods wordt daarin (nl. in het evangelie) geopenbaard uit geloof tot geloof, gelijk geschreven staat: De rechtvaardige zal uit geloof leven.”

Bij de uitdrukking 'gerechtigheid Gods' begon Luther weer te sidderen. Overal in de Bijbel waar hij die uitdrukking tegenkwam, dacht hij aan Gods straffende, Gods wrekende gerechtigheid. Wij kennen dat ook: „God is wel barmhartig, maar Hij is ook rechtvaardig” – een tegenstelling dus. Luthers reactie op deze woorden van Paulus was er dan ook een van verslagenheid en woede. „Here God,” zei hij, „is het nog niet erg genoeg dat U ons in het oude testament al zo bedreigt met uw gerechtigheid, met uw eeuwige straf, dat U ons óók nog in het evangelie daarmee lastig komt vallen?” Want dat stond er toch: „Gerechtigheid Gods wordt in het evangelie geopenbaard”. Hij haatte deze God. Tot hij uit het verband begon te begrijpen dat Paulus hier niet spreekt over Gods wrekende gerechtigheid, maar over zijn vergevende gerechtigheid in Jezus Christus. Of liever: over de gerechtigheid die Christus voor ons volbracht heeft tijdens zijn leven hier op aarde en aan het kruis, en die ons, die in Hem geloven, om zijnentwil wordt toegerekend. Want de rechtvaardige zal uit geloof leven. Dat moment van Luthers bekering staat aan de wieg van de Kerkhervorming.

Opnieuw geboren

Luther zelf beschrijft het zo: „Hoewel ik als een monnik-zonder-blaam geleefd had, voelde ik dat ik een zondaar voor God was met een uiterst ontrust geweten. Ik kon niet geloven dat ik verzoend was door de voor mij gegeven genoegdoening. Ik had Hem niet lief, ja, ik haatte de rechtvaardige God die zondaren straft, en heimelijk – zo niet lasterlijk, dan toch in grote opstand – was ik toornig op God en zei: „Alsof het inderdaad niet genoeg is

dat ellendige zondaren, voor eeuwig verloren door de erfzonde, verbrijzeld worden door allerlei ellende, aangekondigd in de wet der tien geboden, voegt God er ook nog de ene pijn na de andere aan toe door het evangelie en bedreigt ons ook in dat evangelie met zijn gerechtigheid en toorn”. Op deze wijze raasde ik met een onstuimig en verontrust geweten. Ik hield echter niet op Paulus lastig te vallen ten aanzien van die ene tekst (Rom. 1:17), omdat ik vurig wenste te weten wat hij bedoelde.

Tenslotte, door Gods barmhartigheid, toen ik dag en nacht mediteerde, gaf ik acht op het verband van de woorden, namelijk: „Gerechtigheid Gods wordt in het evangelie geopenbaard uit geloof tot geloof, gelijk geschreven staat: de rechtvaardige zal uit geloof leven”. Toen begon ik te begrijpen dat de gerechtigheid Gods datgene is waardoor de rechtvaardige leeft als een gave Gods, namelijk door het geloof. En dit is de betekenis: de rechtvaardigheid van God is geopenbaard door het evangelie, namelijk de passieve rechtvaardigheid, waardoor de barmhartige God ons rechtvaardig maakt door het geloof, zoals geschreven is: „De rechtvaardige zal uit geloof leven.”

Toen voelde ik dat ik helemaal opnieuw geboren was en het paradijs zelf was binnengetroten door open poorten. Op dat ogenblik kreeg ik een ander zicht op de hele Schrift. Daarna doorkruiste ik in mijn geheugen de Schriften. Ik vond in andere uitdrukkingen een overeenkomst, zoals: het werk van God (dat is wat God in ons doet), de kracht van God (waarmee Hij ons sterk maakt), de wijsheid van God (waarmee Hij ons wijs maakt), de sterkte van God, de zaligheid van God, de eer van God. En mijn innigste woorden stegen op met een liefde zo groot als de haat waarmee ik tevoren de uitdrukking 'gerechtigheid Gods' gehaat had.”

Liederen

Als Luther het evangelie van rechtvaardiging van zondaars door het geloof in de Rechtvaardige heeft herontdekt, gaat hij op zoek naar dichters die dit evangelie in de Duitse landstaal voor de gemeente kunnen vertolken. „Het plan bestaat”, schrijft hij bij de jaarwisseling 1523/24 aan de hoftheoloog en woordkunstenaar Spalatinus, „om naar het voorbeeld van de profeten en de oudste kerkvaders psalmen in de volkstaal te schrijven, opdat Gods Woord door het te zingen onder het volk bekend blijft. Wij zoeken derhalve overal naar dichters.” Luther dacht daarbij niet aan zichzelf, hij had geen hoge dunk van zijn eigen schrijfstijl, en wie zijn verhaal hierbo-

ven gelezen heeft kan daar wel een beetje inkomen. Maar als de dichters hem teleurstellen, grijpt Luther zelf naar de pen en de vedel. En dan gebeurt het wonder: de ekster ontpopt zich tot een nachtegaal!

De taal van Luther blijft weerbarstig, maar zijn verzen vertonen dichterlijke spankracht en hij weet het nieuw ontdekte evangelie zó te verwoorden dat iedere Duitser het kan begrijpen en het de mensen aanspreekt. Al in 1524 verschijnt de eerste bundel: *Geistliche Lieder*. In het voorwoord schrijft Luther: „Ik heb samen met enkele anderen – met de bedoeling hen die het beter kunnen aan te sporen – enige geestelijke liederen bij elkaar gebracht om het heilig evangelie, zoals het door Gods genade weer is opengestaan, in zwang te brengen en er in te pompen, opdat ook wij kunnen roemen als Mozes aan de overkant van de Schelfzee in Exodus 15. Laat Christus onze lof en ons lied zijn, zodat we van niets anders weten te zingen en te spreken dan van Jezus Christus onze Heiland, zoals Paulus zegt in 1 Korinthe 2”.

De ene liederenbundel na de andere verschijnt. Luther blijft als 'Wittenbergse nachtegaal' (de uitdrukking is van Hans Sachs) niet alleen: andere vogels voegen hun gezang aan het zijne toe. Maar het zijn vooral Luthers liederen die in de kerken van de Reformatie bekend en geliefd zijn geworden.

'Paulinische Psalmen'

Van Luthers hand zijn 37 liederen bekend. Men kan daarin drie genre's onderscheiden. Allereerst zijn er de Psalmbewerkingen. Net als Augustinus leefde Luther met de Psalmen. Toen men hem eens vroeg: „Van welke Psalmen houdt u het meest?”, antwoordde hij: „De paulinische.” Hij noemde er vier: Ps. 32, 51, 130, 143. Meteen in de eerste bundel treffen we van zijn hand een bewerking van Psalm 130 aan, de Psalm met die bekende regel: „Maar bij U is vergeving, opdat Gij gevreesd wordt”. Een bewerking, geen tekstgetrouwe 'berijming', want Luther heeft de Psalm 'paulinisiert' (de uitdrukking is van Fr. Spitta), toegespitst op het evangelie van Gods vrije genade, dat hij had herontdekt. Het lied heet: *Aus tiefer Not schrei ich zu dir*. Een vertaling vindt u in *Uit aller mond* (gezag 132), een zeer vrije nadichting in het *Liedboek* (gezag 19).

Een andere Psalmbewerking van Luther is *Ein feste Burg is unser Gott* (Liedboek 401). Als in Psalm 46 gezegd wordt: „De HERE der heerschen is met ons”, past Luther dit toe op onze Heiland, de enige die het voor ons tegen de legioenen van Satan kon opnemen.

Een tweede genre wordt gevormd door vertalingen in het Duits van oude Latijnse hymnen. Een mooi voorbeeld hiervan vinden we in het Liedboek (gezing 203): *Christ lag in Todesbanden*. In dit lied beschrijft Luther hoe Christus het dodenrijk is binnengegaan om het van binnenuit voor ons open te breken. Het roept herinneringen op aan een oude hymne van omstreeks het jaar 1000: *Victimae Paschali Laudes*. Maar eigenlijk zijn we met dit lied al bij het derde genre aangekomen: dat van de 'vrije liederen'. Een merkwaardige uitdrukking eigenlijk: *vrije* liederen, alsof de andere liederen *onvrij* zouden zijn. Bedoeld worden liederen waarin de dichter zich niet bindt aan een oude tekst of een Schriftgedeelte. Veel van Luthers 'vrije' liederen zijn overigens *gedrenkt in de Schriften*.

In het prachtige gezang *Nun freut euch liebe Christen gmein* herkennen we Luthers worsteling om een genadig God en zijn ontdekking van Gods vreemde gerechtigheid. In het Liedboek treffen we een mooie vertaling aan: gezang 402. Over twee weken neem ik u graag mee op een voettocht door dit lied.

Boekbespreking

O. Mooiweer, Enschede

Toegerust tot het ambtelijk werk

Ds. J. van Amstel: 'Toegerust tot het ambtelijk werk' – Uitgeverij De Groot-Goudriaan – Kampen – 74 pag. – f 13,90.

Alle begin is moeilijk. Maar ook: Een goed begin is het halve werk! In dit boekje geeft de chr. geref. predikant uit Ede nuttige wenken en adviezen aan pas bevestigde ouderlingen en diakenen. Uiteraard voelt men zich hulpbehoevend als men net van start gegaan is in de ambtelijke dienst. Vragen dringen zich aan je op zoals: Welke plaats moet ik innemen in de kerkeraad? Kerkeraadsvergaderingen behoren door de ambtsdragers trouw bezocht te worden. Het maakt deel uit van het patroon van de ambtelijke opdracht, die men heeft aanvaard voor Gods aangezicht en het forum van de gemeente. Het is dus wel zaak, dat men een kerkeraadsvergadering goed voorbereidt. Wie slordig met de tijd omgaat en geen goede leiding geeft als voorzitter, zodat de vergaderingen tot in de nacht duren, maakt de mensen kopschuw en doet de belangstelling voor dat deel van de ambtelijke arbeid tanen. Ook de taak, die een ouderling heeft op vergaderingen, die het kerkverband betreffen, komt binnen het blikveld.

Hoe ga je op huisbezoek? Het verdient aanbeveling, aldus Van Amstel, om met een inleidend gesprek over allerlei dingen, die in het algemene vlak liggen, te beginnen. Maar men mag uiteraard niet in de sfeer van een gesprek over koetjes en kalfjes blijven hangen. De Schrift dient te worden geopend en konkreet te worden toegepast op de gezinsomstandigheden. Daarin moet men zich bekwalen via Schriftstudie, die behoort bij de training in de godsvrucht. Telkens verwijst kollega Van Amstel naar Schrift en belijdenis en dat is een goede zaak in het kader van de toerusting tot dienstbetoon.

De alleenstaanden vragen een aparte benadering. Zij hebben hun eigen problemen en men moet hun eenzaamheid niet onderschatten. Waar troost in rouwsituaties moet gebracht worden moet de ouderling teer te werk gaan. Het kan goed zijn aanvankelijk te zwijgen. Gerammel met Bijbelteksten kan vreselijke frustraties oproepen. 'De wijze kent tijd en wijze'. Die

schriftuurlijke spreuk moet de ambtsdrager op het lijf geschreven staan. Het vermaan behoort tot de moeilijke kanten van de pastorale arbeid. Maar men mag er nooit voor weglopen. Wel moet men zich er goed van bewust zijn, dat donderpreken niets uithalen of het moest zijn, dat zij als effect sorteren, dat er een duidelijke vervreemding optreedt bij de geadresseerden. In liefde de randkerkelijke lokken is een kunst, die de Heilige Geest wil leren. Vandaar mede, dat het gebed in de binnenkamer ter voorbereiding op de te brengen bezoeken nimmer gemist kan worden. Het is een zegen te mogen ontdekken, dat een bezoek landt. Als je met demente bejaarden omgaat is het fijn te mogen merken, dat ze aanspreekbaar zijn als je Bijbelteksten en berijmde psalmverzen citeert. Het is ontroerend als je gehandicapten de handen mag opleggen en de zegen van de HERE mag meegeven. Een ambtsdrager is niet geroepen de predikant in alle opzichten de hand boven het hoofd te houden, omdat hij zoveel respect heeft voor diens persoon en werk. Als een dominee faalt dient een kerkeraad alert te zijn en in liefde met de man daarover te spreken.

Hoewel men niet verplicht is om elke klacht, die ten aanzien van de predikant op huisbezoek wordt geuit, vlot door te seinen naar de kerkeraad. Men moet verwijdering tussen de ambtsdragers zoeken te voorkomen. Want een verbreking van de ambtelijke vrede leidt tot scheuring in de gemeente. En het gaat om die gemeente!! Die gemeente is het lichaam van onze Here Jezus Christus! Er zou meer te noemen zijn, maar deze recensie is eigenlijk al uitgebreid genoeg geworden. Ds. Van Amstel heeft ons in dit handzame boekje veel meegegeven, dat nadere aandacht en overweging verdient. Er klopt een bewogen pastoraal hart achter! Hartelijk aanbevolen en dat niet alleen voor ambtsdragers, die pas begonnen zijn!

J.G. van der Land

De betrouwbaarheid van de historische gegevens in de bijbel (2)

De tijd van Ezra en Nehemia

De heer Keizer besteedt in zijn artikelen veel aandacht aan de periode van Ezra en Nehemia. Met zijn conclusies komt hij voortdurend in strijd met gegevens die te vinden zijn in de Bijbel en in historische bronnen. Hij verschuift niet alleen alle dateringen van de koningen met ca. 110 jaar, maar dateert Ezra en Nehemia tijdens koningen die ruim 100 jaar eerder leefden!

De heer Keizer stelt dat de Perzische koning Cyrus een zoon was van de Medische koning Astyages. De laatste stelt hij zowel gelijk met Darius de Meder (genoemd in Daniël 6, 9 en 11), als met de Ahasveros uit het boek Esther, als met Arthahsasta uit het boek Nehemia. Op basis van gegevens uit historische bronnen is zonder enige twijfel duidelijk te maken dat hier vier personen, die voor een deel in een andere tijd leefden, tot één en dezelfde persoon gemaakt worden. Een zeldzaam staaltje van chaotisering van de geschiedenis!

Cyrus en Esther

De heer Keizer stelt: „Cyrus die ongetwijfeld koningin Esther als moeder heeft.” Cyrus' vader zou Astyages zijn. Cyrus was echter geen zoon, maar een kleinzoon van Astyages. Dat is te lezen in Herodotus' Historiën en in Xenophons Cyropedie, de levensbeschrijving van Cyrus. Bovendien verklaart Cyrus zelf, in de inscriptie op de beroemde Cyrus-cilinder, in zijn opdracht vervaardigd in 536 v.C. in Babylon: „Ik ben Cyrus..... zoon van Cambyzes, groot koning, koning van Anshan (landschap waar de Perzen toen woonden), kleinzoon van Cyrus.....”

De genoemde Cambyzes, de vader van Cyrus, was getrouwd met Mandane, de dochter van Astyages. Cyrus was dus een kleinzoon van Astyages. Hij kwam in 550 v.C. in opstand tegen zijn grootvader van wie hij een vazal was en veroverde het Medische rijk. Vandaar dat sindsdien gesproken wordt van het rijk van Meden en Perzen.

Cyrus' moeder heette dus Mandane. Esther was gemalin van een Perzische vorst, Ahasveros, die in zijn derde jaar zetelde in Susa (Esther 1:2). Astyages zetelde in Ekbatana, honderden kilometers noordelijker. De kleinzoon van Astyages, Cyrus, zou pas ca. 40 jaar later Susa veroveren. Tijdens de regering van Astyages behoorde Susa nog tot het Nieuwbabylonische rijk, ook nog in de tijd van koning Belsazar, zoals blijkt uit Daniël 8. De bouw van het Perzische paleis in Susa begon tijdens Darius I en is voltooid tijdens Xerxes I, de Ahasveros, genoemd in Esther 1:1, die in Susa zetelde. De regering van Xerxes I begon in 486

v.C., bijna 100 jaar na het derde jaar van Astyages! Astyages had geen paleis in Susa. Bovendien was er pas in de tijd van het Perzische rijk sprake van 127 gewesten in een rijk van Meden en Perzen (Esther 9:30). Volgens Esther 1:1 regeerde Ahasveros in zijn derde jaar over een gebied „van Indië tot Ethiopië”. Met het laatste land wordt Nubië bedoeld, ten zuiden van Egypte. Het rijk van Ahasveros (Xerxes I) strekte zich dus uit tot en met Egypte. Het is ook daarom onmogelijk Ahasveros, de gemaal van Esther, gelijk te stellen met koning Astyages van het Medische rijk. Immers ten tijde van Astyages strekte het Medische rijk zich slechts uit vanaf het noorden van Mesopotamië tot in Klein-Azië, terwijl het grootste deel van Mesopotamië, Syrië en Palestina behoorden tot het Nieuwbabylonische rijk van Nebukadnezar.

Egypte was tijdens de gehele periode van het Nieuwbabylonische rijk een zelfstandige staat die nooit door de Babyloniërs veroverd is, al heeft Nebukadnezar diverse invallen in Egypte gedaan. Egypte maakte pas deel uit van het latere Perzische rijk nadat het in 525 v.C. door Cambyzes, de zoon van Cyrus, veroverd was. Het Medische rijk heeft zich dus niet tot Ethiopië uitgestrekt.

Arthahsasta

Ook de Arthahsasta van Nehemia 2:1 zetelde in Susa (Neh. 1:1) en kan dus onmogelijk Astyages geweest zijn. Tijdens deze koning, Artaxerxes I, (465-424 v.C.) bekleedde Nehemia een hoge positie aan het Perzische hof. Het gelijkstellen in de artikelenserie van vier vorsten die duidelijk vier onderscheiden personen waren, leidde tot vreemde conclusies en grote verwarring van de samenhang van de historische feiten.

In het vierde artikel dateert de heer Keizer de toestemming die Artaxerxes I Nehemia gaf om naar Jeruzalem te gaan 28 jaar voor het eerste jaar van Cyrus en dus lang voordat Cyrus zijn edict uitgaaf waarin hij de Joodse ballingen toestemming gaf om terug te keren naar Juda en de tempel in Jeruzalem te herbouwen.

Dat dit onhoudbaar is, blijkt zowel uit gegevens in de Bijbel als uit historische bronnen. In de eerste periode waarin Nehemia, namens koning Artaxerxes I (465-424 v.C.) gouverneur was van Juda (444-432 v.C.), was Eljasib hogepriester (Neh. 3:1, 13:4,7 en 28). Eljasib was een kleinzoon van de hogepriester Jozua (Neh. 12:10), die behoorde tot de leiders van de Joden

die na het edict van Cyrus (539 v.C.) terugkeerden naar Juda (Ezra 1:2, 3:8). De vader van Jozua was Jozadak (Ezra 3:8) die na de verwoesting van Jeruzalem, in opdracht van Nebukadnezar (587 v.C.), naar Babel was gevoerd (1 Kron. 6:15). In Nehemia's dagen was de tempel al lang weer hersteld (Neh. 13:4). In het zesde jaar van Darius I werd de tempel al ingewijd (Ezra 6:15) in 515 v.C., 15 jaar na de dood van Cyrus. In het vierde artikel wordt de toestemming aan Nehemia om naar Jeruzalem te gaan geruime tijd gedateerd voor het edict van Cyrus, waarin toestemming gegeven wordt om de tempel te herbouwen (2 Kron. 36:22-23).

Ook hier blijkt weer dat in de artikelenserie de volgorde der gebeurtenissen onjuist wordt weergegeven.

De Elefantine papyri

Nehemia wordt in het vierde artikel opgevoerd als tijdgenoot van Nebukadnezar (605-562 v.C.), terwijl hij drie generaties (ruim 100 jaar) later leefde. Dat blijkt niet alleen uit de Bijbel, maar ook uit de Elefantine papyri. Deze brieven, geschreven in het Aramees, werden vanaf 1893 gevonden op het in de Nijl tegenover Assoean, in Zuid-Egypte, gelegen eiland Elefantine¹. Op dat eiland bestond in de vijfde eeuw v.C., de tijd van Nehemia, een Joodse kolonie van soldaten, die vroeger in dienst stonden van de farao's en later van de Perzische koningen. In het fort hadden de militairen ook een Joodse tempel.

Eén van de brieven dateert uit 410 v.C., het 14e jaar van Darius II (423-404 v.C.). In de brief melden de leiders van de Joodse kolonie aan Bagoas (Bago-hi), de Perzische gouverneur van Juda, dat Egyptenaren onder leiding van priesters van de god Chnoem hun tempel verwoest hadden, tijdens de afwezigheid uit Egypte van de Perzische gouverneur. Bagoas was vermoedelijk de opvolger van Nehemia². In een latere brief, uit het 17e jaar van Darius II (407 v.C.), vroegen ze Bagoas om toestemming voor de herbouw van hun tempel. Ze schreven dat ze ook brieven gestuurd hadden aan de zonen van Sanballat, de Perzische gouverneur van Samaria, een tijdgenoot van Nehemia (Neh. 2:10 en 19, 4:1 en 7, 6:1 en 14). Verder lieten ze weten dat ze ook geschreven hadden aan de hogepriester Johanan, de kleinzoon van Eljasib. Johanan wordt genoemd in Nehemia 12:22 en 23³.

Het is dus zeker dat Sanballat en Nehemia leefden in de tijd van Artaxerxes I (465-424 v.C.) en Darius II (423-

404 v.C.), ruim 100 jaar na de dood van Cyrus. De eerste brief uit Elephantine, is geschreven ca. 130 jaar na de tijd van Darius de Meder, die volgens de heer Keizer de vorst was die Nehemia opdracht gaf naar Jeruzalem te gaan. Ook daaruit blijkt weer dat zijn verschuiving van de dateringen met 110 jaar volledig onjuist is.

Conclusie

Op diverse andere onhoudbare beweringen en dateringen in de artikelen zou nog ingegaan kunnen worden. In het voorgaande is echter voldoende duidelijk gemaakt dat op deze wijze de betrouwbaarheid van de bijbelse gegevens niet verdedigd dient te worden. Zo doet men schade aan het vertrouwen in de betrouwbaarheid van de historische en chronologische gegevens in de Bijbel.

Deze dienen met kennis van zaken, met aandacht voor de details en in verband met de historische achtergrond bestudeerd te worden.

Noten:

1. K.R. Veenhof: Balans der Elephantine papyri I, in: Phoenix, jaargang 16, 1970, nr. 1, pag. 310.
2. idem, pag. 317.
3. J.B. Pritchard: Ancient Near East Texts relating to the Old Testament, Princeton 1969, pag. 490-491.

Student en kerk

Drs. B. Luiten, Vrijgemaakt-gereformeerd predikant te Zwolle, merkt in het 'GEREFORMEERD KERKBLAD' – (Wekelijks orgaan ten dienste van de Geref. Kerken in Overijssel, Gelderland, Utrecht, Nrd-Holland en Flevoland) – op, dat studerende vaak niet van plan zijn kerklid te worden in de plaats waar zij studeren. Zij zeggen dan, dat dat geen zin heeft. Ze zijn daar immers alleen maar door de week, gaan iedere vrijdag naar huis en gaan dáár naar de kerk. Dit roept verschillende bezwaren op. Vandaar, dat kollega Luiten er terecht het volgende aan toevoegt:

Komen ze alleen maar studeren, een hoeveelheid kennis opdoen? Wie dat denkt, vergist zich enorm. De studenten jaren zijn vooral ook een periode, en vaak een beslissende periode, van vorming. Ze komen op een nieuwe manier in aanraking met alle facetten van het leven, ze ontmoeten tal van andere levensvormen en -overtuigingen, en vaak is de confrontatie heel intensief. Ze krijgen zoveel nieuwe indrukken, dat ze niet zelden zich kritisch gaan opstellen ten opzichte van hun eigen opvoeding en het daarin meegekregen gedachtengoed. In die maalstroom worden ze tegelijkertijd geacht volwassen te worden. Ze moeten hun keuzes gaan maken, niet alleen ten aanzien van wat goed of slecht is, maar ook met het oog op de besteding van hun leven, hun plaats in de samenleving. Prof. Klapwijk heeft daar in zijn boekje een boeiend verhaal over geschreven. Bij hem kunt u ook lezen, hoe doorslaggevend voor heel het verdere leven de studententijd vaak is. Welnu, stelt u zich de situatie dan eens voor, dat gedurende heel de studententijd de kerk en het kerkelijk leven van maandag tot en met vrijdag afwezig zijn. Kunt u dan raden, wat daarvan het risico is? Wie zo zijn kind laat gaan, plaatst het in een prima uitgangspositie om in die turbulente studententijd kerkelijk tussen wal en schip terecht te komen. Want de keuzes worden wel gemaakt, alleen de kerk staat daarbij dan op een afstand, die is er alleen op zondag, ergens ver weg. Terwijl men zelf gekozen heeft voor een zondagslidmaatschap, klinkt na verloop van tijd zomaar ineens de vraag: wat betekent de kerk eigenlijk

voor mij? In dat stadium gaan de verwijten en klachten dan vlot over tafel, men voelt zich kerkelijk niet meer thuis. De band met de 'thuiskerk' is toch losser geworden in de loop van de tijd, en de plaatselijke kerk is een onbekende grootheid gebleven.

Wie vangt hen dan op?

Dan komt vervolgens het moment, dat de attestatie wel wordt opgevraagd, maar dan met de bedoeling om hem nergens meer in te leveren. Dat is de manier om met stille trom te vertrekken.

Dit schrijf ik niet met de bedoeling een negatief totaalbeeld te schetsen. En ook niet om te beweren, dat het altijd zo gaat of moet gaan.

Maar ik wil u wel onder de aandacht brengen, dat het zo gebeurt, en dat het juist ook jongeren betreft van wie de ouders het nooit gedacht hadden.

Uit ervaring in Enschede weet ik hoezeer helaas het geschetste beeld aan de werkelijkheid beantwoordt. De kerkeraad van de universiteitsstad is niet geïnformeerd ondanks de herhaalde oproep in verschillende bladen om toch vooral de adressen door te geven. Bij verschillende jongeren verbleekt dan de belangstelling. Men groeit van de kerk af. De band aan de christelijke gemeente heeft invloed op de beleving van het geloof. Daarom dienen ouders en kerkeraden attent en alert te zijn! Het gaat om schapen van de kudde van Christus! Waar het pastoraat wordt ingedamd of op non-actief wordt gezet, wordt de kudde aan levensgrote gevaren blootgesteld. Want de wolf zit niet stil. En het beschermen van de schapen en lammen tegen de aanval van de wolf behoort tot de inzet van de strijd tegen de sekularisatie!

Enschede

O. Mooiweer

Deze maand in Magazine Kerk

- De 'ketterijen' van prof. Maas Boertien: portret van een rebelse chr. geref. hoogleraar.
- Terug naar het Heilige Roomse Rijk? De toekomstige positie van de kerken in het verenigd Europa.
- Het CGB in de provincie: gereformeerde confessionelen over NCRV, Trouw en EO.
- De zoektocht van ds. Menno Rougoor: van vrijgemaakt naar vrijzinnig.

Bel voor een
proefabonnement
(Kerk 3 maanden
voor slechts f 7,50):
03420-10790

kerk

H. Algra, Den Helder

Kees

Ze waren met een hele groep jongeren uit de kerk naar Polen geweest. Daar hadden ze geholpen bij het opknappen van de vergader ruimte bij een protestantse kerk. Het was boeiend en leerzaam geweest, ook voor jongeren met 2 linkerhanden. Handiger werd je er misschien nog niet van, maar je had toch het gevoel dat je iets had kunnen doen. Kees vertelde een paar maanden na de reis naar Polen wat hij zo gewaardeerd had. Naast de kontakten en de bezigheden was het vooral het feit dat je eindelijk de tijd eens had om met medechristenen te praten.

„Ik ben de enige in mijn klas die iedere zondag naar de kerk gaat. Tijdens de catechisatie ben je natuurlijk wel bezig met allerlei onderwerpen, maar het is maar een uurtje, en dat ook nog maar de helft van het jaar. Onze jeugdvereniging is heel klein, en het moet allemaal maar net klikken op dat moment. Je krijgt daardoor het gevoel dat je er alleen voor staat, dat je het allemaal zelf uit moet zoeken. Dat brengt je vaak aan het twijfelen. Tijdens onze reis naar Polen, 's avonds in de tent, waren we soms nog uren aan het praten. En dan ontdek je dat je leeftijdgenoten tegen precies dezelfde problemen aanlopen. Je bent dus niet de enige. Vreemd eigenlijk, dat je dat pas tijdens zo'n reis ontdekt. Dan neem je er kennelijk pas de tijd voor. Volgend jaar ga ik weer. Ik heb gemerkt dat ik het nodig heb. Want geloven is best moeilijk als je zo weinig leeftijdgenoten ontmoet die ook naar de kerk gaan”.

Gery Velema-Drent, Vragen om andermans problemen.

Het verhaal van een adoptie.
132 blz., f 22,50
ISBN 9029710276
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Annie Verdelman, Evangelisatie... kwestie van relatie!?

62 blz., f 3,50
ISBN
Uitg. St. Elisabethbode, Postbus 2,
7260 AA Ruurlo

Alie Hoek-van Kooten, Trouw en teder.

Seksualiteit in het huwelijk.
112 blz., f 19,90
ISBN 9029710217
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Jetze Baas, Je groeit in liefde.

Met tekeningen van Anneke Kerstholt.
(seksualiteit)
111 blz., f 17,50
ISBN 9060158814
Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

Dr. A.J. Verburgh, Nederlandse levensstijl en taal in het verenigde Europa.

Met een woord vooraf van dr. G. Puchinger.
164 blz., f 17,50
ISBN 9060159144
Uitg. De Vuurbaak, Barneveld / Groen
van Prinsterer Stichting

Kracht voor elke dag.

Bijbels dagboek 1992.
f 15,90
ISBN 9060158881
Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

Mr. E. Bos en mr. D.A.C. Slump, Rechtspraak binnen bereik.

Kanttekeningen bij een nieuwe structuur van de rechterlijke organisatie.
66 blz., f 14,90
ISBN 9060159152
Uitg. De Vuurbaak, Barneveld / Groen
van Prinsterer Stichting

Dr. J. Douma, Moreel beraad.

Lessen ethiek. (Samenstelling A.C. Breen)
192 blz., f 29,50
ISBN 9066511389
Uitg. Van den Berg, Kampen

J. de Bruijn en W. Heijting (eindred.), Psalmzingen in de Nederlanden van de zestiende eeuw tot heden.

Studies en catalogus.
326 blz., f 34,50
ISBN 9024268052
Uitg. J.H. Kok, Kampen

Dr. Chr. Fahner (red.), Taal voor welzijn.

(Taalgebruik)
128 blz., f 29,-
ISBN 9024265576
Uitg. J.H. Kok, Kampen

Gien Karssen, Zomaar een vrouw?

(Vrouw in de bijbel)
48 blz., f 14,90
ISBN 9024265622
Uitg. J.H. Kok, Kampen

Jenno M.G. Sijsma, Om het verrijkende Woord.

96 blz., f 17,50
ISBN 9024268168
Uitg. J.H. Kok, Kampen

Prof.dr. C.A. van Peursen, De naam die geschiedenis maakt.

Het geheim van de bijbelse godsnamen.
160 blz., f 32,50
ISBN 9024234778
Uitg. J.H. Kok, Kampen

Elisabethbode – kerstnummer.

24 blz., f 1,40
ISBN
Uitg. St. Elisabethbode, Postbus 2,
7260 AA Ruurlo

Dr. M.J. Arntzen, drs. J.M. Batteau, drs. O. Mooiweer, Het gezag van de Bijbel en de parels van de belijdenis.

24 blz., f 3,-
ISBN
Uitg. Schrift en Getuigenis, Arabislaan
48, 2555 DL 's-Gravenhage

Ir. M. Houtman e.a., Israël

107 blz., f 19,90
ISBN 9024290597
Uitg. Kok Educatief, Kampen

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk van Katwijk

De kerkeraad heeft een beroep uitgebracht op ds. F. van Deursen, predikant te Wezep.

Ned. Geref. Kerk van Apeldoorn

Het secretariaat van de diaconie der kerk berust bij de heer P. Pol, Vuurdoornstraat 106, 8171 XH Vaassen. Tel.: 05788 - 3366.

Ned. Geref. Kerk van Wieringermeer

Het adres van de diaconie is: Prof. Gr. Moliërestraat 15, 1771 AE Wieringerwerf.

Ned. Geref. Kerk van Rotterdam-Overschie

Ds. L.G. Compagnie (predikant van de kerk in wijk Oost) is van zondag t/m woensdag bereikbaar op het adres: Jan Stuytstraat 10, 3067 EN Rotterdam (tel.: 010 - 4204674) en van donderdag t/m zaterdag: Treilerstraat 148, 1503 JM Zaandam (tel.: 075 - 310770).

Ned. Geref. Kerk van Rotterdam

Per 15 september j.l. zijn bij de diaconie de volgende functies gewijzigd: secretaris: de heer L. van Wolfswinkel, Gratamastraat 6, 3067 SE Rotterdam; penningmeester: de heer C. Hekkert, Reidans 48, 2907 TD, Capelle a/d IJssel.

Uitnodiging voor de Centrale Diakonale Conferentie van de Nederlands Gereformeerde Kerken

Op zaterdag 2 november zal in Wezep de jaarlijkse Centrale Diakonale Conferentie gehouden worden.

In de ochtendvergadering zal het onderwerp zijn **Toerusting van diakenen**.

Ds. W. Smouter, predikant van de Ned. Ger. Kerk te Rijswijk, hoopt een inleiding te houden met als titel: 'Wie diaken wil zijn, moet discipel worden'.

Ds. K.T. de Jonge, predikant van de Ned. Ger. / Chr. Ger. Kerk van Almere, zal het onlangs verschenen boek **'Zichtbare liefde tot Christus** Het Diaconaat in de gemeente' presenteren. Dit is een onder redactie van D. Koole tot stand gekomen handreiking aan diakenen, voortgekomen uit een initiatief van de 'deputaten voor algemene en maatschappelijke aangelegenheden der Christelijke Gereformeerde Kerken'. Hieraan is ook meegewerkt

door Ds. K.T. de Jonge en de heer C. Huizinga.

De middagvergadering zal geheel voor onze **Stichting voor Jeugdzorg en Maatschappelijk Werk** gereserveerd worden. U zult door bestuursleden en medewerkers van de Stichting weer volop ingelicht worden over het werk, de plannen en de financiën.

plaats: **Kerkgebouw Zuiderzeestraatweg 503**

8091 CN Wezep

aanvang: 10.00 uur ; van 9.30 uur af wordt u ontvangen met koffie

leiding: de heer **C. Huizinga**, voorzitter van het CDC

De lunch wordt verzorgd en in verband daarmee vraagt de diaconie van Wezep u u tijdig op te geven bij:

De heer Z. Kroes

Klimopstraat 44

8091 VN Wezep

tel. 05207-2373

Het Centrale Diakonale Comité verzoekt u per deelnemer f 15,- over te maken op:

postgiro 2827366

t.n.v. penningmeester CDC van de

Ned. Ger. Kerken

te Amersfoort

Regio Kampen

De regio Kampen heeft op haar vergadering van 3 dezer br. J. Beeftink beroepbaar gesteld. Zijn adres luidt: Drostenstraat 22, 8271 TC IJsselmuiden, tel.: tot 8 november a.s. 05202 - 19877 (tel. van ds. Beeftink) en na 8 november a.s.: 05202 -21244.

Preekconsent van de heer J. Kloosterman

Het preekconsent van de heer J. Kloosterman is met één jaar verlengd door de regio Kampen.

Ned. Geref. Kerk van Steenwijk

De kerkeraad deelt mede dat aan ds. J. Verhoeff per 1 november 1991 eervol emeritaat werd verleend vanwege gezondheidsredenen.

Overgang ds. A. den Boer

De regio Kampen heeft met leedwezen kennis genomen van het verzoek van ds. A. den Boer, predikant van de kerk van Urk, om aansluiting met zijn gezin bij de Chr. Geref. Kerk.

Drs. G. Bronsveld te Utrecht

Ten volge op een eerder bericht zij nog meegedeeld dat de regio Utrecht de heer Bronsveld het praeparatoir examen tot volle tevredenheid heeft afgenomen, hetgeen impliceert dat hij beroepbaar is gesteld.

Zijn telefoonnr. is intussen gewijzigd en luidt: 030 - 332753.

Onder andere(n)

Centrum voor Reform. Wijsbegeerte

Studiekring theologie

Het Centrum voor Reformatorische Wijsbegeerte is in oktober gestart met een Studiekring theologie. Prof.dr. A. Troost zal als gespreksleider optreden. Mogelijke onderwerpen die aan de orde komen: de verhouding van filosofie en theologie, aard en ontstaan van de theologie in de Oudheid en de houding van de eerste christentheologen tegenover de filosofie, relatie tussen filosofie en de terminologie van de concilie-leeruitspraken (Nicea, Chalcedon, Athanasius), het probleem van de theologische hermeneutiek, mogelijkheid en betekenis van theologische ethiek, aard en terminologie van confessies in relatie tot theologische dogmatiek en het geloof van de gemeente, wat is de zin van het vak 'encyclopedie der theologie' enz. Geïnteresseerden, die zich actief willen inzetten, zijn van harte welkom. Zij kunnen nog aanhaken door zich zo snel mogelijk aan te melden bij prof.dr. A. Troost, Niersstr. 61 b.v., 1078 VJ Amsterdam, tel. 020 - 664.04.88

Lustrum C.S.F.R.

Ter gelegenheid van het achtste lustrum van de Civitas Studiosorum in Fundamento Reformato wordt op 2 nov. a.s. een congres georganiseerd over het thema 'de kerk en hedendaagse religiositeit', onder de titel 'Een andere wereld, een andere kerk?'

PROGRAMMA:

's morgens:

Twee lezingen:

1. filosofische schets van onze huidige cultuur door dr. H. Velthuis
 2. 'The Church in today's society' door Rev. E. Kirby, Secretaris van de Engelse Raad van Kerken.
- Aanbieding lustrumboek 'Gereformeerden en het gesprek met de cultuur'.

's middags

Vier seminars (facultatief):

1. Politiek en religie: lector nog onbekend.
2. Wetenschap en religie: over J. Ellul. Door dr. B. Kristensen.
3. Literatuur en religie: door Hans Werkman.
4. De visie van F.O. van Gennep op de moderne kerk en cultuur.

N.a.v. zijn boek 'De terugkeer van de verloren Vader'; door prof. dr. H.W. de Krijff.

Forum-discussie over de vraag 'Een andere wereld, een andere kerk?' o.l.v. drs. C.P. van Dijk. Forumleden o.a.: mevr. drs. M. Neele, dr. H. Visser, dr. F.G. Immink en mr. G. Holdijk. Plaats: 'De Reehorst' te Ede. Kosten (incl. koffie, thee, lunch): f 50,00 (oud-leden reductie). Opgave (vóór 20 okt.) en inlichtingen: J.W. van Saane, tel. 033-757511.

Nieuwe Vereniging voor Christen-pedagogen

Een ontmoetingsplaats voor uitwisseling van ervaringen, studie en het opdoen van ideeën en inspiratie. Dat is de doelstelling van de 'Vereniging voor christen-pedagogen en -beroepsopvoeders' i.o. Het initiatief daartoe is genomen door enkele pedagogen die betrokken waren bij de congressen die het Christelijk Studiecentrum in de afgelopen jaren organiseerde. De grote belangstelling en de positieve reacties waren voor enkele deelnemers aanleiding om plannen te ontwikkelen zodat de contacten tussen leden van de beroepsgroep kunnen worden gecontinueerd. De vereniging zal zich toeleggen op het organiseren van congressen, kringen en bijeenkomsten, zowel op landelijk als regionaal niveau; bestudering van en bezinning op christelijk pedagogisch denken en handelen; uitgave van een bulletin. De officiële oprichting van de vereniging vindt plaats op zaterdag 23 november 1991 tijdens een congres in Utrecht.

Geïnteresseerden kunnen zich voor meer informatie of aanmelding richten tot:

Vereniging voor christen-pedagogen en -beroepsopvoeders
p/a Christelijk Studiecentrum
N.Z. Voorburgwal 96-1
1012 SG Amsterdam
tel. 020-625 71 41

Nieuwe Vorm Begeleiding vragen erfelijkheid en prenatale diagnostiek

Ede – Onder het motto **Zorgen voor de geboorte? Samenwerken, beter helpen** is per 1 oktober een nieuwe vorm van samenwerking van start gegaan tussen zeven landelijke organisaties die regelmatig worden geconfronteerd met vragen over erfelijkheid, onderzoek naar mogelijke aandoeningen of afwijkingen voor of tijdens de zwangerschap (prenatale diagnostiek) en aangeboren afwijkingen. De samenwerking moet er in voorzien dat mensen die hierover persoonlijk vragen hebben, een antwoord of begeleiding kunnen krijgen. Ook bieden de initiatiefnemers hulp en begeleiding aan ouders die een gehandicapt kind krijgen.

De samenwerkende organisaties zijn: De Nederlandse Patiënten Vereniging (NPV), Stichting Schuilplaats, de Vereniging ter Bescherming van het On-

geboren Kind (VBOK) en de drie verenigingen van ouders van mensen met een handicap, Dit Koningskind, Helpende Handen en Philadelphia. Mensen die informatie of hulp willen hebben op genoemd terrein, kunnen zich rechtstreeks tot één van deze organisaties wenden. Er is hiervoor een aantal deskundigen beschikbaar, zoals maatschappelijk werkers, artsen, en geestelijk verzorgers. Het Prof.dr. G.A. Lindeboom Instituut vervult een coördinerende rol. Uitgangspunt is dat de mens, dus ook de gehandicapte mens, vanaf de conceptie beschermwaardig is.

De praktijk van de hulpverlening heeft de samenwerkende organisaties geleerd dat er veel onzekerheid en onbekendheid is over erfelijkheid, erfelijkheidsonderzoek en prenatale diagnostiek en de consequenties hiervan. In die onzekerheid en onbekendheid kunnen mensen onvoorbereid voor ethisch moeilijke en ingrijpende beslissingen komen te staan. Bijvoorbeeld wanneer men zich tijdens een zwangerschap realiseert een verhoogd risico te hebben op het krijgen van een kind met een erfelijke of aangeboren afwijking.

De samenwerkende organisaties willen mensen in dergelijke situaties terzijde staan en hen door het verstrekken van informatie, begeleiding en ondersteuning helpen een verantwoorde beslissing te nemen. De hulp is bedoeld als een bijzondere aanvulling op de voorlichting en begeleiding die gegeven wordt door de negen centra voor klinische genetica die ons land telt. Deze houden zich onder meer bezig met erfelijkheidsonderzoek en prenatale diagnostiek. Met deze centra is hierover overleg geweest en is daarvoor de nodige ruimte gegeven.

Ook bieden de samenwerkende organisaties hun diensten aan om ouders die een gehandicapt kind krijgen, te helpen en te begeleiden voor en rond de geboorte en bij de opvoeding van hun kind. Op deze wijze willen genoemde organisaties ouders ook weerbaar maken tegen de tendens in de samenleving om de geboorte van een gehandicapt kind te zien als gevolg van 'mislukte preventie'.

Om de genoemde problematiek en de mogelijkheden van hulpverlening zo breed mogelijk bekendheid te geven, beleggen de initiatiefnemers op zaterdag 30 november a.s. een speciale conferentie voor kerkelijke ambtsdragers en andere personen die vanuit hun beroep hulp verlenen op dit terrein. De bijeenkomst wordt gehouden in De Schakel te Nijkerk.

Geloofsopvoeding en kerkverlating

Van het christelijk onderwijsblad BEZINNING, dat vanuit een bijbelse visie voorlichting wil geven over actuele

ontwikkelingen rondom het christelijk onderwijs, is een themanummer verschenen over het thema: GELOOFS-OPVOEDING EN KERKVERLATING. Vele jongeren raken vervreemd van het christelijk geloof en breken met de kerk of ze blijven nominaal lid zonder enige betrokkenheid bij het kerkelijk leven. Met name de laatste twintig jaar hebben in ons land vele jongeren de kerken verlaten. De term kerkverlating is mede door de vele publikaties die erover verschenen een bekende term geworden. Het verschijnsel kerkverlating betreft vooral de grote kerken maar ook in de kleinere kerken neemt het aantal jongeren dat met de kerk breekt toe.

Er is reden om ons te bezinnen op de achtergronden en de oorzaken van de kerkverlating. Bezinning is ook nodig op de vraag wat er mis is met de geloofsopvoeding. Dat gebeurt in het nummer van BEZINNING dat geheel gewijd is aan het thema GELOOFSOPVOEDING EN KERKVERLATING.

Welke rol speelt de opvoeding door de ouders in het gezin? Wordt in de kerken voldoende aandacht geschonken aan de vragen waarmee veel jongeren worstelen? Wat is de invloed van de sterke verwereldlijking in onze samenleving die door de moderne media en de openheid van onze maatschappij ook doordringt in de christelijke gezinnen en scholen? Wat moet er veranderen bij de geloofsopvoeding in het gezin en op school? Op dergelijke vragen wordt ingegaan in het themanummer van BEZINNING.

Het themanummer kan besteld worden door f. 2,50 over te maken op girorekening 2.974.537 t.n.v. Adm. BEZINNING te Amersfoort met vermelding: **nummer over geloofsopvoeding.**

Het Centrum Voorlichting Christelijk Onderwijs, uitgeefster van BEZINNING, is gaarne bereid lezingen te verzorgen op gemeenteavonden over onderwerpen als New Age, de invloed van het occultisme, geestelijke stromingen en de betrouwbaarheid van de Bijbel (telefoon: 03420-14479).